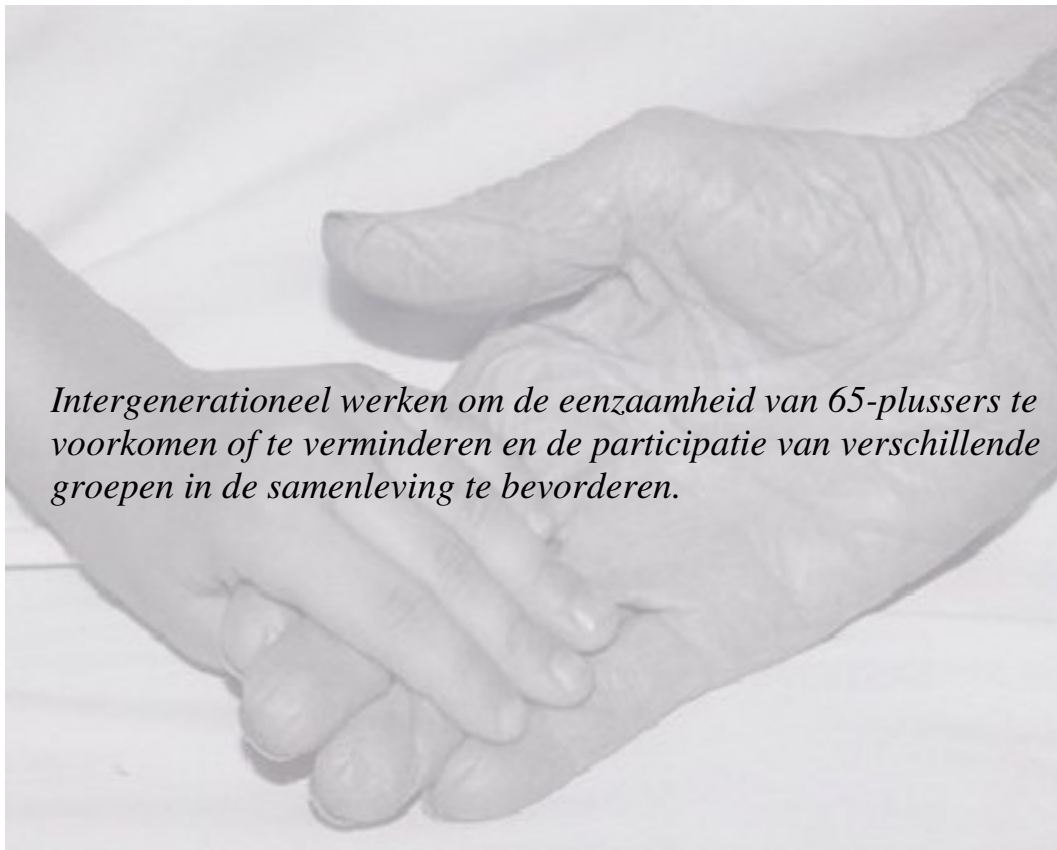

Samen sterker

Intergenerationeel werken om de eenzaamheid van 65-plussers te voorkomen of te verminderen en de participatie van verschillende groepen in de samenleving te bevorderen.

Scriptie: Martine Gillissen
Begeleidster: José Kouwenhoven
CMV 4
De Haagse Hogeschool
Juni 2007

Samen sterker

Scriptie: Martine Gillissen
Begeleidster: José Kouwenhoven
CMV 4
De Haagse Hogeschool
Juni 2007

Voorwoord

Enkele jaren geleden wilde ik een studie gaan doen die 'iets met mensen' in zou houden. Na een jaar CMV gestudeerd te hebben, twijfelde ik of dat 'iets met mensen' voor mij voldoende in de opleiding aanwezig was. Ik was op zoek naar diepgang in relaties met personen.

Deze scriptie is voor mij het antwoord op mijn twijfels, je bent zelf verantwoordelijk voor de mate waarin je diepgang creëert. De hele setting waarin je als CMV'er iets organiseert heeft daar invloed op. Je hoeft niet altijd te praten over problemen om ze aan te pakken of op te lossen. De kracht van CMV zit in het benaderen van de sterke punten in mensen.

Wanneer ik in contact kom met ouderen die eenzaam zijn, gaat dat me aan het hart. Het is niet alleen een probleem voor de ouderen zelf, maar voor de hele maatschappij is het zonde dat ouderen als buitenstaanders worden beschouwd. Door als CMV'er in te zetten op de potentie van ouderen kan zowel het beeld dat de oudere van zichzelf heeft, als ook het beeld dat de maatschappij van de oudere heeft verbeteren.

Nu deze scriptie is afgerond en ik naar eigen tevredenheid een CMV plan heb opgesteld, kan ik niet wachten om met meer maatschappelijke vraagstukken aan de slag te gaan en daar mijn creativiteit op los te laten!

Ik wil van de gelegenheid gebruik maken om mijn ouders te bedanken voor de steun in de afgelopen jaren. Stages, twijfels, verschillende opleidingen en de gesprekken met mijn ouders daarover hebben mij gebracht tot waar ik nu ben.

Mijn vriend is van grote steun geweest tijdens momenten waarop het even niet soepel liep, momenten waarop ik even niet meer wist hoe ik het nou verder aan moest pakken. Hij wist een heldere structuur aan te brengen en mij van goed commentaar te voorzien.

Gaby Weij wil ik bedanken voor het bestuderen van mijn scriptie en haar visie daarop. Tot slot wil ik mijn begeleidster José Kouwenhoven bedanken voor de goede en concrete adviezen. Dankzij haar had ik er vertrouwen in dat ik op de goede weg zat en dat ik tevreden zou zijn met het eindresultaat.

*Grijs
Verschrompeld
Gebogen
En alleen*

*Ongelukkig
Niet in staat
Verdrietig
En alleen*

*Ziek
Zwak
Achtergelaten
En alleen*

*Zo wil niemand eindigen.
Zo denkt iedereen dat ouderen er aan toe zijn.
Zo denkt het oudje zelf dat hij of zij er aan toe hoort te zijn.
En bijna accepteren we met elkaar dat het zo is en het zo blijft.*

*Maar verandering is mogelijk en in zicht.
Daar waar iemand het initiatief neemt en niet alleen de eigen, maar ook dat oude talent
weet te ontdekken.
Dan zal er worden gestimuleerd.
En wordt dat oude een bron van kennis en kracht.*

Laat het niet uitgeput raken.

Martine Gillissen

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
2	Doelgroepanalyse ouderen	15
2.1	Definitie ouderen	15
2.2	Veroudering	16
2.3	Economische positie ouderen	20
2.4	Visie maatschappij op ouderen	24
2.5	Cultuur	25
2.6	Samenvatting	26
3	Doelgroepanalyse kinderen	29
3.1	Definitie kinderen	29
3.2	Opvoeden	29
3.3	Persoonlijke ontwikkeling	30
3.4	Cognitieve ontwikkeling	31
3.5	Lichamelijke ontwikkeling	32
3.6	Samenvatting	33
4	Eenzaamheid	37
4.1	Definitie eenzaamheid	37
4.2	Oorzaken en oplossing	37
4.3	De invloed van het sociale leven	40
4.4	Samenvatting	41
5	Maatschappelijke ontwikkelingen en beleid	45
5.1	Maatschappelijke ontwikkelingen	45
5.2	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid	48
5.3	Wet maatschappelijke ondersteuning	49
5.4	Samenvatting	51
6	Intergenerationeel werken en relevante projecten	55
6.1	Intergenerationeel werken	55
6.2	Relevante projecten	59
6.3	Samenvatting	61
7	Spelers in het netwerk	65
7.1	Definitie opbouwwerk	65
7.2	De thuiszorg	66
7.3	De brede school	68
7.4	Samenvatting	69
8	CMV antwoord	73
8.1	De CMV'er als intermediair	74
8.3	Wijkgericht werken	78
8.4	Vraaggericht werken	79
8.5	Talentontwikkeling	80
8.6	Samenvatting	81
9	Conclusie	85
10	Bronnenlijst	93

1 Inleiding

1 Inleiding

Aanleiding

Laatst liep ik 's avonds met wat vrienden op straat. Het was vrijdagavond, een uurtje of elf. We liepen langs huizen en een waas van blauw flikkerende beelden kwam ons tegemoet. We kwamen bij het oude dorp in Zoetermeer, een wijk waar veel ouderen al jaren wonen. Sommige gordijnen hingen een beetje open waardoor een triest gevoel me overviel. In alle huizen zag ik hetzelfde, een oude man of vrouw, alleen in het donker voor de televisie.

Als je er op let wanneer je langs een bejaardenhuis loopt, zie je dat er veel bloemetjes in de vensterbanken staan, met daarachter een persoon die enig leven probeert op te vangen door te kijken naar datgene wat zich buiten afspeelt. Buiten is er leven, binnen is er niets dan stilte en eenzaamheid, triestigheid.

Door mijn werk in de thuiszorg voel ik mij haast verplicht om iets te doen voor (eenzame) ouderen. Soms word ik door een huilende persoon ontvangen, word ik haast gesmeekt om alsjeblieft terug te komen, want het is ondraaglijk zo alleen en soms, gelukkig, kom ik bij mensen thuis die bulken van de energie. Dat zijn de mensen die iets te doen hebben, de mensen die naar hun wekelijkse clubje gaan, 's middags koffie drinken in de recreatiezaal of af en toe baantjes trekken in het zwembad. De vriendin van de handwerkclub blijft stimuleren om naar de club te komen, dat houdt deze mensen overeind.

De mens is van nature een sociaal dier. Voor niemand is het prettig om geen contact te hebben met andere mensen. Haast iedereen geniet van een leuke middag met vrienden, of van een activiteit waarin je plezier beleeft en je jezelf kunt ontwikkelen. Ik heb het idee dat ouderen soms worden vergeten. Natuurlijk hebben velen totaal andere ideeën dan jongeren tegenwoordig. De interesses komen niet altijd overeen en inderdaad zijn er een hoop mensen die overal een probleem van maken en alleen maar zeuren, maar ook zij horen bij de maatschappij en hebben het recht om gestimuleerd te worden, ook zij hebben recht op prettige momenten in hun leven.

Hoofdvraag

Welke ontmoetingsvorm tussen kinderen van negen tot twaalf jaar en ouderen van 65-plus kan ik organiseren als CMV'er in de hoedanigheid van opbouwwerker, in samenwerking met de thuiszorg en de brede school, om eenzaamheid van ouderen tegen te gaan of te verminderen en participatie van beide doelgroepen te vergroten?

Deelvragen

- Wat is eenzaamheid en welke invloed heeft eenzaamheid op het welzijn van ouderen van 65-plus?
- Van welke invloed zijn de maatschappelijke ontwikkelingen op de positie in de samenleving van ouderen van 65-plus, hoe wordt hier beleidsmatig over gedacht?
- Wat leveren intergenerationele projecten op voor het welzijn van ouderen van 65-plus en de ontwikkeling van kinderen van negen tot twaalf jaar?
- Welke relevante projecten worden er momenteel georganiseerd om contacten tussen verschillende generaties te bewerkstelligen?

- Welke spelers in het netwerk zijn nodig bij het bewerkstelligen van het contact tussen kinderen van negen tot twaalf jaar en ouderen van 65-plus?

Het verband met CMV

Als CMV'er bevordert je de participatie van verschillende groepen, leg je verbindingen en beweeg je mensen om zichzelf te ontplooien. Het ideale beeld is naar mijn mening een samenleving waarin men elkaar niet alleen tolereert, maar waarin men elkaar ook erkent en klaar staat voor elkaar. Belangrijk is dat mensen iets van elkaar leren of tenminste een prettige tijd met elkaar kunnen doorbrengen.

Ik ontmoet regelmatig ouderen die ongelukkig zijn en weinig of niet actief zijn buiten de deur. Voor CMV ligt er een belangrijke taak om deze doelgroep te motiveren en te bewegen, buiten de deur of door ze tenminste in contact te brengen met andere mensen.

Ik ben van mening dat intergenerationeel werken geschikt is voor zowel ouderen en kinderen omdat ze veel voor elkaar kunnen betekenen. Intergenerationeel werken betekent dat twee of meer generaties met elkaar in contact komen. In dit geval gaat het om ouderen en kinderen. Wanneer ouderen 65 jaar of ouder zijn, zal hun maatschappelijke positie veranderen en moeten ze op zoek gaan naar een nieuwe invulling van hun bestaan. Ze kunnen hun kennis en ervaring delen met kinderen die nog aan het begin van het leven staan, ze beschikken over veel wijsheid die niet verloren mag gaan.

Kinderen zijn energiek, leergierig en hebben behoefte aan warmte en aandacht, hetgeen ze niet altijd voldoende krijgen. Kinderen vanaf negen jaar zijn over het algemeen vrij zelfstandig. Dit maakt het mogelijk om het contact met ouderen, na een bepaald project, stand te laten houden. Verder ondergaat een kind in deze leeftijdsfase belangrijke ontwikkelingen, waar op in kan worden gespeeld in een project.

Een CMV'er kan één of meerdere ontmoetingen tussen verschillende groepen organiseren. In dit geval kan een CMV'er de ontmoeting realiseren tussen kinderen en ouderen door verschillende organisaties met elkaar in contact te brengen.

Een van de organisaties die ik wil betrekken bij het netwerk rondom ouderen is de thuiszorg. Ik ga er vanuit dat de thuiszorg (die zorgdraagt voor de lichamelijke en huishoudelijke verzorging thuis, voor mensen die dat nodig hebben) een geschikte organisatie zal zijn. De tweede instelling die ik binnen het netwerk wil betrekken is de brede school (een netwerk van onderwijs en andere voorzieningen om deelname van kinderen aan de samenleving te bevorderen, en een goede dagindeling biedt).

Beide partijen werken met één van de doelgroepen die ik bij elkaar wil betrekken. Ze hebben te maken met het welzijn van hun doelgroep en ervaren veranderingen in de maatschappij, zoals ook de vergrijzing. Nu lijkt de brede school weinig te maken te hebben met de toenemende vergrijzing, maar later in deze scriptie zal duidelijk worden dat dit niet het geval is.

De thuiszorg kan eenzaamheid en/of de behoefte aan een zinvolle invulling van de vrije tijd bij ouderen signaleren. Via de brede school kunnen kinderen worden gestimuleerd deel te nemen aan het project dat in *hoofdstuk 8, CMV antwoord* uitgebreid wordt beschreven.

Maatschappelijke relevantie

Het lijkt er op dat we het ouder worden gedurende de laatste decennia eenzijdig hebben gezien als een maatschappelijk probleem waar voorzieningen voor in het leven moesten worden geroepen (Penninx, 1995).

De vergrijzing leeft, de komende jaren zal de vergrijzing nog meer toenemen. Dat houdt niet alleen in dat een kleiner deel van de samenleving werkzaam zal zijn, er zullen niet alleen meer kosten komen voor de hulpverlening, de hoeveelheid eenzame ouderen zal met de toenemende vergrijzing ook toenemen, tenzij daar wat aan wordt gedaan.

De generatie ouderen lijkt een andere maatschappij te vormen in onze samenleving, dit zou niet zo moeten zijn. Ook ouderen horen bij de maatschappij en kunnen daaraan een belangrijke bijdrage leveren.

Het is zaak om niet alleen de eenzaamheid onder ouderen tegen te gaan of extreme vormen van eenzaamheid te verminderen, maar ook voor het belang van de samenleving moet er aandacht worden besteed aan de toenemende vergrijzing.

Ik leg in deze scriptie de nadruk op de vereenzaming van ouderen. Een eenzame en contactarme oudere, heeft in het geval van lichamelijke klachten, veel meer (betaalde) zorg nodig dan een oudere met een actief en betrokken netwerk. Psychisch welbevinden leidt tot minder fysieke klachten, dus ook tot minder hulpbehoevendheid.

Ouder worden we allemaal. Het is niet alleen economisch gunstig om ouderen in een minder eenzame situatie te brengen, het is ook een kwestie van wederzijdse betrokkenheid; elkaar erkennen, prettig met elkaar omgaan en op basis daarvan een prettigere sfeer en meer sociale cohesie creëren. Dit is niet alleen het belang van (eenzame) ouderen, maar het belang van de hele samenleving. De kennis, ervaring, de normen en waarden en de ouderwetse gebruiken van 65-plussers dreigen te worden vergeten, terwijl dit niet mag gebeuren!

Opbouw van de scriptie

Allereerst zal ik in *hoofdstuk 2, Doelgroepanalyse ouderen* de doelgroep ouderen uiteenzetten. Met oog op de toenemende vergrijzing is het van belang om in kaart te brengen hoe de huidige situatie van ouderen is. Voordat ik in ga op de eenzaamheid, zet ik uiteen over welke doelgroep ik spreek en wat de huidige situatie van deze doelgroep is.

In *hoofdstuk 3, Doelgroepanalyse kinderen* vindt u een doelgroepanalyse van kinderen van negen tot twaalf jaar. Ik ben van mening dat deze doelgroep in combinatie met ouderen van 65-plus uitstekend werkt en zal helpen bij het tegengaan van eenzaamheid van ouderen van 65-plus en dat deze bevorderlijk is voor de participatie van beide doelgroepen.

In *hoofdstuk 4, Eenzaamheid* zet ik de ernst van eenzaamheid uiteen. Het is van belang dat duidelijk is in hoeverre eenzaamheid speelt onder ouderen van 65-plus, om de relevantie van dit schrijven aan te tonen.

In *hoofdstuk 5, Maatschappelijke ontwikkelingen en beleid* ga ik in op de maatschappelijke ontwikkelingen en op beleid. De maatschappelijke ontwikkelingen geven kort weer in welke situatie men nu leeft en hoe de maatschappij er tegenwoordig uitziet. Daarnaast

beschrijf ik nog enkele belangrijke ontwikkelingen op het gebied van beleid. Deze scriptie heeft een aantal raakvlakken met de Wet maatschappelijke ondersteuning, welke tegenwoordig steeds belangrijker wordt.

In *hoofdstuk 6, Intergenerationeel werken en relevante projecten* ga ik in op intergenerationeel werken en relevante projecten. In dit hoofdstuk vindt u een kort overzicht van de belangrijkste kenmerken en leest u waarom het van belang is dat verschillende generaties met elkaar in contact komen.

Voor het uiteindelijke antwoord op de hoofdvraag, is het belangrijk dat ik een duidelijk beeld heb van hetgeen er momenteel wordt georganiseerd op het gebied van intergenerationeel werken. Ik vind het van belang om in kaart te hebben in welke mate de reeds bestaande projecten succesvol zijn en welke methodieken eventueel voor een CMV'er geschikt zijn.

In *hoofdstuk 7, Spelers in het netwerk* ga ik in op de spelers in het netwerk. Ik heb ervoor gekozen om mijzelf als CMV'er neer te zetten in de hoedanigheid van een opbouwwerker. Er worden in verschillende boeken interessante dingen geschreven over de functie van opbouwwerkers en ik vind het dan ook zinvol om uiteen te zetten wat een opbouwwerker precies kan doen en kan betekenen als het gaat om het welzijn van beide doelgroepen. De opbouwwerker is degene die geschikt is om het project, dat een antwoord geeft op de hoofdvraag, te coördineren. De thuiszorg en de brede school, die nodig zijn voor de uitvoering van het project, komen ook aan bod in dit hoofdstuk.

Het doel van deze scriptie is het koppelen van een maatschappelijk vraagstuk aan de CMV'er. Je brengt als CMV'er een probleem in kaart en vervolgens is het belangrijk dat je met een passende oplossing komt voor dit probleem.

In *hoofdstuk 8, CMV antwoord* geef ik antwoord op de hoofdvraag en zet ik op basis van vijf thema's uiteen wat mijns inziens een geschikt project is voor beide doelgroepen om te werken aan zowel de participatie als ook aan de eenzaamheid van ouderen. Welke resultaten nog meer door het project kunnen worden behaald, komt in de hele scriptie duidelijk aan bod.

De scriptie sluit ik af met een *Conclusie* waarin ik antwoord geef op de deelvragen en waarin ik uiteenzet wat de belangrijkste informatie uit de hoofdstukken is. Daarna volgt de *Bronnenlijst*.

2 Doelgroepanalyse ouderen

2 Doelgroepanalyse ouderen

Het uiteindelijke doel van deze scriptie is een passende oplossing vinden voor de problematiek rondom eenzaamheid van ouderen van 65-plus. Voordat ik hier een antwoord op geef, schets ik eerst een duidelijk beeld van de situatie van ouderen. Om deze situatie helder in kaart te brengen, ga ik in op verschillende aspecten in het leven van deze doelgroep. Ik vind het van belang om een overzicht te maken van de toestand waarin ouderen verkeren, zodat ik mijn CMV-antwoord kan baseren op de actuele situatie.

De reden dat ik de leeftijd van 65-plus heb gekozen, is dat deze leeftijdsgroep aan het begin van een nieuwe levensfase staat. Wanneer je ouderen al vroeg betreft bij interessante projecten, kunnen zij en ook de opbouwwerker, daar jaren profijt van hebben.

Allereerst geef ik een definitie van het begrip ouderen, vervolgens ga ik in op enkele kenmerken die te maken hebben met de veroudering. Ik vind het van belang om uiteen te zetten welke generatie ouderen er momenteel leeft en wat daarvan de kenmerken zijn.

Daarna ga ik in op de economische positie van ouderen en de mate waarin zij maatschappelijk actief zijn. Na het stuk over de participatie geef ik een visie van de maatschappij op ouderen. De visie van de maatschappij is van invloed op de positie van de ouderen in de maatschappij en is dus ook van invloed op de problematiek rondom eenzaamheid die centraal staat in deze scriptie. De huidige situatie van de maatschappij betekent ook een bepaalde culturele verandering, waarover het gaat in paragraaf 2.5 Tot slot ga ik in op de tijdsbesteding. Op basis van de cijfers kun je concluderen dat lang niet alle ouderen actief zijn in hun vrije tijd, terwijl ze wel over een grote hoeveelheid vrije tijd beschikken. Voor de CMV'er betekent het dat er ruimte genoeg ligt om mensen te stimuleren meer in hun vrije tijd te ondernemen.

2.1 Definitie ouderen

Om duidelijk aan te geven wat ik versta onder het begrip ouderen, zal ik eerst een definitie geven. In deze gehele scriptie versta ik het volgende onder ouderen: het begrip ouderen heeft te maken met het begin van een nieuwe, laatste levensfase waarin het arbeidzame leven wordt afgerond, nieuwe doelen worden geformuleerd en de balans van het leven wordt opgemaakt (Wikipedia, mei 2007). Ouder worden betekent vooral dat ieder op zijn of haar eigen manier telkens weer zoekt naar een nieuw evenwicht tussen het wenselijke en het haalbare, tussen meedoen en afstand nemen, tussen helpen en laten helpen (Penninx, 1995).

In deze scriptie gaat het over ouderen van 65-plus. Deze groep ouderen is (veelal) gestopt met werken, de kinderen wonen niet meer thuis en leiden hun eigen (vaak drukke) leven, niet altijd in de nabije omgeving van hun ouders. De ouderen in deze leeftijdscategorie moeten een andere invulling voor hun leven vinden. De functionele, maatschappelijke rol van de oudere dreigt weg te vallen en voor een aantal ouderen lijkt vrijwilligerswerk een oplossing. Helaas is deze keuze niet voor alle ouderen een interessante of geschikte mogelijkheid en zijn veel ouderen eenzaam.

Een nieuwe levensfase betekent dus verandering. Het invullen van de vrije tijd kan voor sommige ouderen een lastige opgave zijn. Wanneer je je als CMV'er bewust bent van het feit dat het een lastige omslag is voor ouderen, kun je daar rekening mee houden in je benadering.

In de maatschappelijke relevantie schreef ik al dat de toenemende vergrijzing een feit is dat de hele maatschappij aangaat. In de volgende paragraaf beschrijf ik in welke mate de vergrijzing de komende jaren zal toenemen.

2.2 Veroudering

De vergrijzing zal de komende jaren flink toenemen, dat is inmiddels bekend. Dat er over een aantal jaren veel meer ouderen in ons land wonen, zou geen probleem hoeven zijn als de situatie van ouderen gelijk zou zijn aan die van de overige generaties. De veroudering betekent veelal een achteruitgang van de fysieke toestand, wat gevolgen heeft voor het psychisch welbevinden van ouderen en wat ook in verband staat met de eenzaamheidsproblematiek.

Om aan te tonen in welke mate de vergrijzing toeneemt en wat veroudering voor de gezondheid en het welbevinden van ouderen betekent, ga ik daar in de hiernavolgende paragrafen op in.

Prognose bevolkingsopbouw 2006-2025

Onderstaande tabel geeft de geschatte ernst van de vergrijzing aan en toont de relevantie aan van werken mét en vóór ouderen.

Tabel 1		Totale bevolking Nederland			
Jaar	Totaal over alle leeftijden	60 tot 70 jaar	70 tot 80 jaar	80 tot 90 jaar	90 jaar of ouder
2006	16 328 200	1 532 004	1 042 870	501 751	79 789
2007	16 360 887	1 628 431	1 052 223	509 804	81 342
2025	16 934 122	2 195 946	1 667 725	684 113	116 794

(CBS, mei 2007).

In 2006 zijn er in totaal 3.156.414 ouderen vanaf 60 jaar. In 2025 zijn dit er naar schatting 4.664.578, dat is een toename van maar liefst 1.508.164 ouderen. Naar verwachting van het CBS neemt de totale bevolking van 2006 tot 2025 toe met 605.922 mensen. De stijging van de totale bevolking van Nederland loopt niet in gelijke tred met de stijging van het aantal ouderen. In 2006 is 19.33% van de bevolking ouder dan 60 jaar. In 2025 is naar verwachting 27.54% van de bevolking ouder dan 60 jaar (CBS, mei 2007).

Zoals ik in de maatschappelijke relevantie heb beschreven betekent een toename van het aantal ouderen een andere situatie voor de gehele maatschappij. Dat het aantal ouderen met ruim 1.5 miljoen toeneemt betekent ook dat het aantal eenzamen sterk zal stijgen, dat het aantal niet werkenden zal toenemen en het aantal hulpbehoevenden ook hoger wordt. Dit betekent dat er over een aantal jaren veel aandacht zal moeten worden besteed aan ouderen. Daar is een uitstekende rol weggelegd voor CMV'ers, zij zijn degenen die persoonlijke ontplooiing bevorderen, die participatie van alle groepen willen bewerkstelligen en die de competenties van mensen willen vergroten. De CMV'er wil

integratie van individuen en groepen in de samenleving versterken en sociale en culturele uitsluiting bestrijden (Spierts, 2000a).

Ik ben van mening dat ouderen nu al te veel buiten de maatschappij staan en dat dit met het toenemende aantal ouderen zal toenemen. Het is van belang dat er anders naar ouderen wordt gekeken vóórdat de groep buitenstaanders nog groter wordt.

Gezondheid, veroudering en identiteit

Er komen meer ouderen, mensen worden steeds ouder, maar wat ouder worden betekent voor de persoon zelf is ook belangrijk om te weten. Er zitten veel verschillende kanten aan het verouderingsproces: fysiologische, psychologische, sociale, emotionele en spirituele.

Lichamelijke veranderingen moeten psychisch en emotioneel verwerkt worden en kunnen iemands levenslust sterk beïnvloeden. De manier waarop iemand tegen het leven aankijkt is belangrijk voor de fysieke situatie en het eventuele herstel (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998).

Een oudere is gezond wanneer hij of zij een goede fysieke gezondheid ervaart of heeft. Daarnaast heeft gezondheid ook te maken met het sociale leven. De subjectieve gezondheidsbeleving bij ouderen blijkt samen te hangen met gevoelens van eenzaamheid (Linneman, e.a. 1990).

De afname van de kwaliteit van het sociale leven hoort bij het ouder worden. Gezond ouder worden betekent een goede fysieke gezondheid, maar betekent ook het gevoel van competentie, sociale contacten en veerkracht (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998).

Het gevoel van competentie dreigt te verzwakken naarmate de maatschappelijke participatie afneemt en minder mensen een beroep doen op de kennis en vaardigheden van een oudere. Een CMV'er kan situaties creëren waarin de competenties van ouderen wel degelijk van belang zijn en ook toonbaar kunnen worden ingezet. Tevens kan een CMV'er ook activiteiten organiseren waarin de competenties van ouderen toe kunnen nemen.

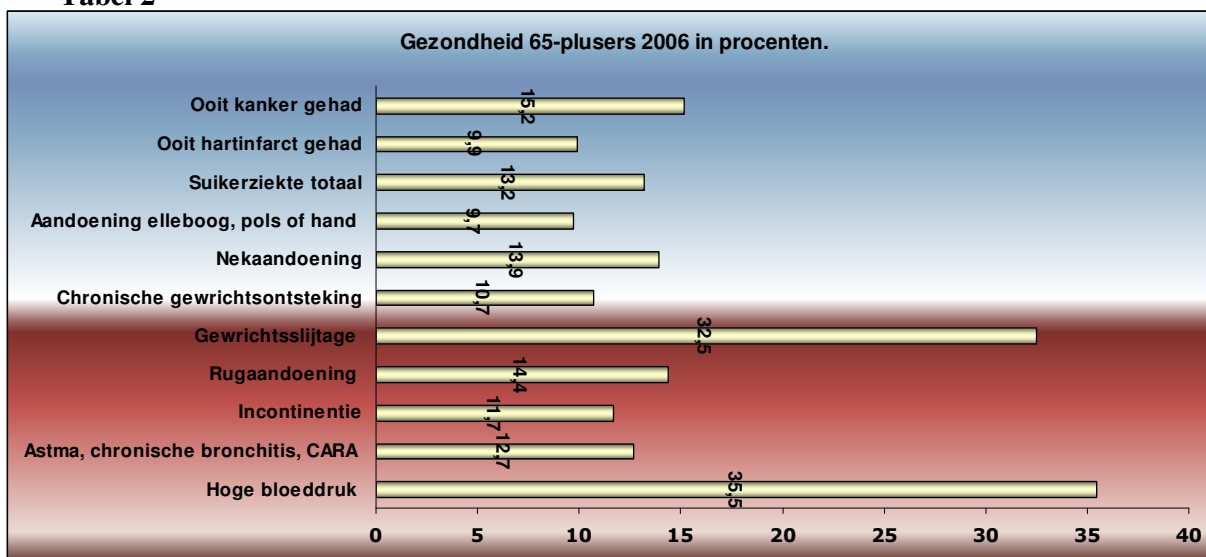
Een kwalitatief sociaal netwerk en het vermogen om eigen beslissingen te nemen, zijn van belang bij het in stand houden van een goede kwaliteit van het leven (NIZW, 2006a). Uitbreiding van de sociale contacten kan bijdragen aan de gezondheid en het welbevinden van ouderen (NIZW, 2001). Sociale contacten zijn dus van belang voor een goede gezondheid, maar helaas is het een gegeven, dat de sociale contacten afnemen naarmate iemand ouder wordt.

Ook daarin kan een CMV'er een rol spelen, door een netwerk te creëren waarbinnen een oudere (weer) in contact komt met anderen. Verder in deze scriptie zal ik hier dieper op in

gaan. Ik ga uit van intergenerationele ontmoeting en zal dan ook aantonen waarom het contact met een kind veel kan betekenen voor het sociale netwerk van ouderen.

In Zuid-Holland ervaart 45% van de 65-plussers een minder goede gezondheid. Daarnaast hebben veel ouderen te kampen met stoornissen als suikerziekte (13.2%), depressie (2.3%) en cognitieve stoornissen als dementie (een globaal verlies van de cognitieve functies bij een helder bewustzijn, waardoor men niet meer in staat is de normale bezigheden uit te voeren) (6.8%) (NIZW, 2006a). Onderstaande tabel geeft enkele ziektes weer die veel voorkomen bij 65-plussers.

Tabel 2

(CBS, 2006).

De ziektes, vermeld in bovenstaande tabel, kunnen van invloed zijn op iemands welbevinden. Ik vind het van belang dat betrokkenen bij een eventueel project met ouderen, zich realiseren welke fysieke klachten een oudere kan hebben zodat hiermee rekening kan worden gehouden. Uiteraard geeft deze tabel de gemiddelde cijfers weer van alle 65-plussers en betekent dit niet dat iedere oudere hiervan last heeft. Wel geeft de tabel aan dat er vele fysieke klachten voorkomen bij ouderen van 65-plus. Wanneer ouderen deelnemen aan een project waarin zij kennis en ervaring overbrengen op kinderen, is het van belang na te gaan van welke fysieke klachten een oudere last heeft en op welke wijze deze klachten deelname aan het project kunnen bemoeilijken.

Als door gezondheidsproblemen de noodzaak voor informele of formele hulp ontstaat, heeft dat grote invloed op iemands identiteit. Voordat een oudere met pensioen ging en nog voor de kinderen zorgde, was dat degene die belangrijk en misschien zelfs onmisbaar was. Wanneer iemand zonder hulp niet verder kan, is diegene afhankelijk en kan dit als zijnde 'minder waard' worden ervaren.

Hulp- en dienstverleners kunnen in die situatie aan de ene kant als een bondgenoot worden beschouwd, die de oudere helpt om diens identiteit zoveel mogelijk te bewaren; tegelijkertijd is het een indringer in het leven van de oudere die afhankelijkheid (en dat betekent identiteitsverandering) veroorzaakt (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998).

Door de oudere positief te benaderen en de nadruk te leggen op de competenties van de oudere en de mogelijkheid om deze te versterken, kan een CMV'er ertoe bijdragen dat de oudere de identiteit bewaart en waar mogelijk versterkt.

Het is van belang dat de CMV'er zich realiseert dat zijn of haar aanwezigheid op verschillende manieren kan worden gewaardeerd en dat daarmee rekening wordt gehouden.

In onze groei- en ontwikkelingsgerichte samenleving, krijgt teruggang of verlies van vaardigheden een negatief label. Het is belangrijk dat nieuw evenwicht ontstaat om een gevoel van incompetentie en een negatief zelfbeeld te voorkomen.

Sommige mensen beschouwen een vraag om zorg als een teken van zwakte en het prijsgeven van hun autonomie. Deze mensen zullen dus zo lang mogelijk, soms té lang in de ogen van anderen, hun zorgvragen zelf oplossen en pas als het echt niet meer gaat een beroep doen op hun omgeving (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998). Ouderen denken in dit geval te lang zelfredzaam te zijn en dienen te worden ondersteund. Van belang is dat ze hun trots kunnen behouden, maar dat ze wél deelnemen aan een project.

Voor hulpverleners en mensen met een signalerende functie, is het van belang dat het signaleren op systematische wijze gebeurt. Er bestaat momenteel een project bij de thuiszorg waarin het signaleren systematisch gebeurt door een heldere vragenlijst. Dit komt aan bod in *hoofdstuk 6, Intergenerationeel werken en relevante projecten*.

Ouderen moeten inzien dat vragen om hulp geen teken van zwakte is. De CMV'er kan inspelen op het gevoel van incompetentie door programma's aan te bieden waardoor ouderen nieuwe competenties verwerven en ervaren dat zij wel degelijk beschikken over bepaalde vaardigheden. Een andere mogelijkheid is het situeren van één of meerdere ontmoetingen waarin ouderen hun kennis en ervaring overdragen aan anderen. Wanneer zij ervaren dat hun kennis en ervaring voor de ander onbekend is en als zinvol wordt ervaren, zal dit positief bijdragen aan de mate waarin de oudere door zichzelf of door anderen wordt beoordeeld als competent.

De situatie waarin een oudere verkeert, heeft invloed op de mate waarin een oudere gelukkig is. In onderstaande tabel leest u in welke mate ouderen tussen 65 en 85 jaar gelukkig zijn. De reden waarom ouderen wel of niet gelukkig zijn is onbekend.

Tabel 3	Gelukkigheid ouderen 2005				
Leeftijd	Erg gelukkig	Gelukkig	Niet gelukkig niet ongelukkig	Niet zo gelukkig	Ongelukkig
65-74 jaar	14%	73%	10%	2%	1%
74-85 jaar	14%	64%	15%	4%	2%

(CBS, mei 2007).

Het kleinste deel van de ouderen tussen 65 en 85 jaar is ongelukkig, een iets groter deel is niet zo gelukkig en een redelijk percentage ouderen geeft aan niet gelukkig of niet ongelukkig te zijn. Ik ben van mening dat de hoeveelheid erg gelukkigen groter moet worden en dat de rechter kolommen in percentage moeten dalen. Ook al is het totaal aantal ongelukkigen kleiner dan ik had verwacht, toch ben ik niet tevreden over het aantal ouderen dat erg gelukkig zegt te zijn. Wanneer het project dat ik later in deze scriptie

beschrijf daadwerkelijk (in verschillende gemeentes) wordt uitgevoerd, wil ik na een aantal jaren opnieuw bekijken hoe gelukkig ouderen zijn. Door ouderen een zinvolle vrijetijdsbesteding aan te bieden en mogelijkheden te creëren waarin zij beter participeren in de maatschappij, voorspel ik dat deze cijfers de komende jaren zullen veranderen. De mate waarin zij nu op verschillende terreinen in de maatschappij participeren, komt in de volgende paragraaf aan bod.

2.3 Economische positie ouderen

Arbeid en maatschappelijke participatie

Participatie bevorderen is een belangrijke CMV-taak die in de boeken van onder andere Spierts veel wordt genoemd. Participatie geschiedt op verschillende terreinen. Een vorm van participatie is economische participatie. In de Westerse cultuur wordt de waarde van mensen grotendeels afgemeten aan hun plaats op de arbeidsmarkt (Penninx, 1995). Wanneer ouderen de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt, dreigt deze vorm van participatie verloren te gaan, ouderen werken niet of nauwelijks wanneer ze ouder zijn dan 65 jaar.

Als CMV'er ben je vooral actief in de vrije tijd van mensen en ligt er niet direct een taak om ouderen te stimuleren om langer te gaan werken. Ouderen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het arbeidsleven door hun inzet als vrijwilliger, dit kan door een CMV'er worden gestimuleerd.

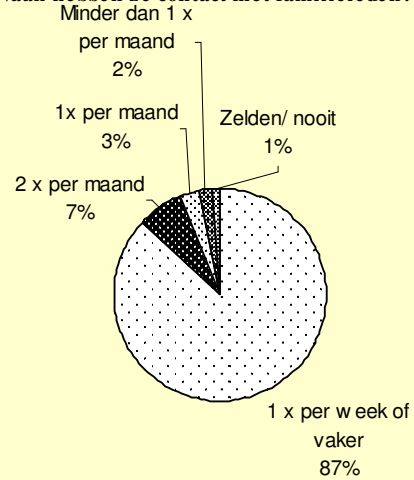
In 2004 deed 60% van de 65-plussers vrijwilligerswerk. 60% is een flink aantal, maar het betekent ook dat 40% niet aan vrijwilligerswerk doet. Vrijwilligerswerk geeft mensen een persoonlijke meerwaarde. De belangeloze inzet en het deel uitmaken van een samenwerkingsverband leveren gevoelens van welbevinden op, geven zin aan het leven en maken het dat iemand zich gelukkig voelt. Vrijwilligerswerk vormt een netwerk en doorbreekt eenzaamheid en isolement. Het welbevinden verbetert wanneer ouderen, door vrijwilligerswerk, met en voor anderen maatschappelijk nuttig kunnen zijn. Fysieke en psychische achteruitgang wordt door het doen van vrijwilligerswerk voorkomen; dat geldt voor alle ouderen (NIZW, 2006a).

Ouderen vragen steeds meer om kwalitatief hoogwaardige taken die een maatschappelijk en persoonlijk nut hebben en ook nog spannend zijn. Ook niet-actieve groepen ouderen blijken prima in staat tot allerlei vormen van participatie. Succesvolle participatie speelt in op de vragen en behoeften van ouderen. Wanneer leeftijdsgenoten acties organiseren, worden zij als voorbeeld of koploper gezien en blijkt de rest van de groep vaak ineens bereid om actief te volgen en mee te doen (Bruinsma, Steege ter, 1999).

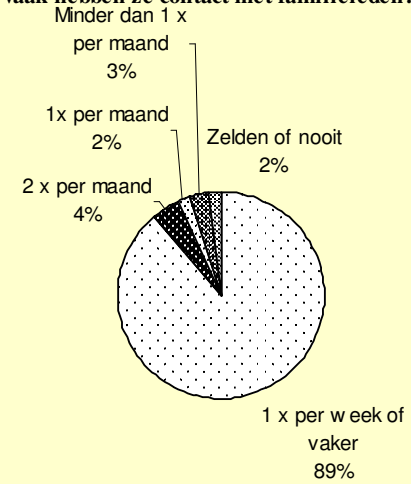
Het is dus belangrijk dat de zogenoemde koplopers in contact komen met ouderen die moeilijk te activeren zijn, zodat ouderen via hen over de drempel kunnen worden geholpen.

In de hiernavolgende grafieken kunt u zien hoe het gesteld is met de sociale participatie van ouderen.

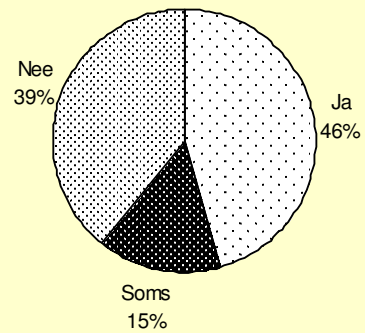
65-74 Jarigen. Hoe vaak hebben ze contact met familieleden?

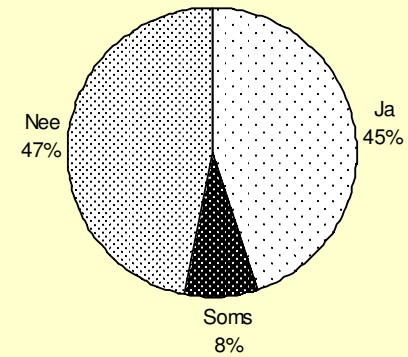
74-85 Jarigen. Hoe vaak hebben ze contact met familieleden?

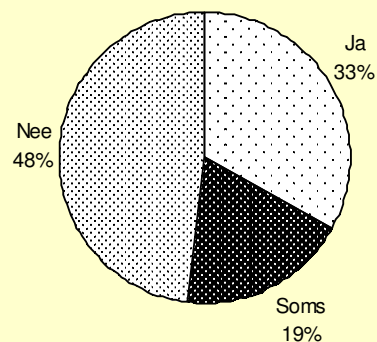
65-74 Jarigen. Maken ze deel uit van een groep vrienden?

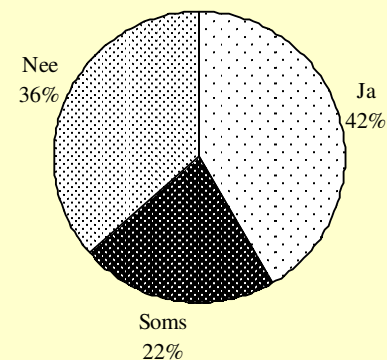
74-85 Jarigen. Vinden ze hun contacten oppervlakkig?

65-74 Jarigen. Vinden ze hun contacten oppervlakkig?

74-85 Jarigen. Vinden ze hun contacten oppervlakkig?

Er is over het algemeen weinig verschil tussen de cijfers van de ouderen van 65-74 jaar en de ouderen van 74-85 jaar. Beide groepen ouderen hebben vrij veel contact met familieleden. Ongeveer de helft van de 65-plussers maakt deel uit van een groep vrienden. 33% Van de 65-74 jarigen vindt hun sociale contacten oppervlakkig. Van de ouderen tussen 74-85 jaar is dit zelfs 47%.

De kwaliteit van de sociale relaties lijkt niet hoog te zijn. Zoals eerder beschreven zijn sociale contacten van belang voor het ervaren van een goede gezondheid. Het is dus van belang dat meer ouderen een hogere kwaliteit van hun sociale contacten ervaren. Een CMV'er kan inspelen op dit belang en activiteiten organiseren waarin sociale contacten tot stand komen. Verderop in deze scriptie beschrijf ik een project waardoor, naar mijn mening, voldoende mogelijkheden worden gecreëerd om nieuwe sociale contacten te verwerven.

Woonsituatie

Tegenwoordig wordt er veel waarde gehecht aan het zo lang mogelijk thuis blijven wonen. Voor een CMV'er lijkt dit in eerste instantie misschien niets te betekenen, maar dat is toch wel degelijk het geval. Feit is, dat psychisch en fysiek welbevinden sterk met elkaar te maken hebben. Eerder beschreef ik van welke invloed ze op elkaar zijn.

Een CMV'er is geen arts of psycholoog, maar kan programma's aanbieden waarin mensen zichzelf kunnen ontplooiën, elkaar kunnen ontmoeten, er meer sociale cohesie ontstaat, mensen verbindingen kunnen aangaan, beter (leren) participeren, nieuwe competenties verwerven, oude competenties kunnen inzetten met als gevolg meer zelfwaardering.

Kortom: Een CMV'er kan activiteiten ontwerpen waardoor mensen een hoger psychisch welbevinden en een betere fysieke toestand zullen ervaren, wat betekent dat ouderen beter voor zichzelf kunnen zorgen. Een betere fysieke toestand betekent ook dat het deelnemen aan activiteiten niet (meer) wordt belemmerd door het lichaam.

Meer sociale cohesie in een wijk kan tot gevolg hebben dat mensen meer naar elkaar gaan omkijken en meer zorg voor elkaar dragen. Ook hierbij kan de CMV'er een rol spelen, wat er toe kan bijdragen dat mensen langer op zichzelf kunnen blijven wonen.

Eerder al gaf ik de ernst van de vergrijzing aan. Het aantal ouderen dat niet actief deelneemt aan de economie middels een betaalde baan, wordt steeds groter en het aantal hulpbehoevenden zal naar verwachting ook toenemen. Vanuit dat oogpunt is het van belang dat ouderen zo lang mogelijk zonder hulp kunnen en niet in tehuizen hoeven te wonen, waar begeleiding nodig kan zijn. Die begeleiding zal er naar verwachting over een aantal jaren niet voldoende zijn.

De verwachting van het CBS is dat ouderen uit de grote steden zullen vertrekken en in de suburbane gebieden in de randstad zullen gaan wonen. Vooral de gemeenten aan de rand van de groten steden zijn vergrijsd, wat in de toekomst zal toenemen (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998).

Voor de CMV'er betekent dit dat er in die gemeenten nog meer aandacht nodig is voor de vergrijzing. Het is van belang dat helder in kaart is gebracht waar de problematiek het 'ernstigst' is, zodat daar adequaat op in kan worden gespeeld.

Burgerlijke staat

In onderstaande tabel staan gegevens over de burgerlijke staat van alle 65-plussers in 2006.

Tabel 4	Burgerlijke staat 65-plussers in 2006.			
Totaal 65-plussers	Ongehuwd	Gehuwd	Verweduwd	Gescheiden
2.330.459	138.228	1.322.363	713.276	156.592

(CBS, mei 2007).

Net iets meer dan de helft van de 65-plussers is in 2006 gehuwd. Tot 2020 zal het aantal oudere huishoudens met 130.000 toenemen. Dat het aantal alleenstaanden toeneemt is van

invloed op het welzijn van de grote groep. Alleenstaanden zijn kwetsbaarder dan samenwonenden als zij hulp nodig hebben. Alleenstaanden zullen ook eerder eenzaam zijn dan ouderen met een partner (ABF Research BV, 2005).

Voor deze scriptie betekent het dat er een vrij grote groep is met het risico om eenzaam te worden. Meer informatie en achtergronden over de oorzaken en gevolgen van eenzaamheid wordt in *hoofdstuk 4, Eenzaamheid* beschreven.

Opleidingsniveau

Hoewel het opleidingsniveau van ouderen sterk is toegenomen in vergelijking met enkele decennia geleden, hebben ouderen nog steeds een behoorlijke opleidingsachterstand ten opzichte van jongere leeftijdsgroepen. Ongeveer twee op de tien oudere mannen en vier op de tien oudere vrouwen hebben alleen basisonderwijs gevolgd.

Het opleidingspeil van ouderen zal in de loop van de jaren verder toenemen. Rond 2025 zal nog slechts één op de tien ouderen niet meer dan basisonderwijs hebben afgerond. Te verwachten is dat het hogere opleidingsniveau een gunstig effect zal hebben op de gezondheid, de leefsituatie en de zelfstandigheid van ouderen (NIZW, 2001).

Voor ouderen is leren leren niet onbelangrijk omdat het op peil houden van kundigheden en het maken van verantwoorde keuzes ook voor hen moet plaatsvinden in de snel veranderende samenleving (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998).

Een CMV'er kan niet alleen situaties creëren waarin ouderen kunnen leren, ze kunnen ouderen ook stimuleren om deel te nemen aan cursussen en/ of trainingen. Wanneer het gaat over een project waarin de kennis van ouderen op anderen wordt overgedragen, kan aan een cursus waarin ouderen leren lesgeven voorafgaan aan een eventueel project.

Gezien het feit dat ouderen nog een redelijke achterstand hebben, ligt er voor CMV'ers een taak hieraan te werken. Wat echter niet moet worden vergeten, is dat ouderen misschien niet altijd beschikken over een diploma, ze hebben wel veel levenservaring waar jongeren wat van kunnen leren. Dat is ook een gegeven waar een CMV'er in de praktijk programma's op kan baseren. In deze scriptie ga ik in op de mogelijkheden in plaats van de onmogelijkheden en benader ik ouderen als zijnde potent, competent en talentvol. In *hoofdstuk 8, CMV antwoord* leest u hoe mijns inziens ouderen kunnen worden aangesproken op hun talenten zodat niet alleen de competenties van hen worden benut en versterkt, maar ook de competenties van andere partijen.

2.4 Visie maatschappij op ouderen

Het lijkt er op dat we het ouder worden gedurende de laatste decennia eenzijdig hebben gezien als een maatschappelijk probleem, waar voorzieningen voor in het leven moesten worden geroepen. Stereotype beelden over ouderen zoals: ouderen kunnen zich moeilijk aanpassen, ouderen zijn ziek en zwak, minder intelligent, nutteloos en dergelijke, geven bescherming en stellen ons gerust. Ze houden ons af van ons eigen ouder worden. Stereotype beelden over ouder worden zijn een gevolg van gebrekkige of afwezige communicatie tussen jong en oud. Het beeld over ouder worden hangt samen met de mate waarin ouderen in een bepaalde samenleving worden gerespecteerd. Waardering voor

oudere generaties komt alleen op grote schaal voor als de jongere generaties vinden dat de ouderen iets weten, kunnen of hebben wat zijzelf missen en toch relevant vinden (Penninx, 1995).

Dat ouderen beschikken over veel kennis en ervaring, lijkt een onbekend gegeven te zijn voor velen. Wanneer er projecten worden georganiseerd waarin mensen zelf ervaren over welke belangrijke kennis en ervaring ouderen beschikken, zal dit de houding van hen ten opzichte van ouderen veranderen, zal er meer waardering ontstaan en zullen ouderen meer op waarde worden geschat. Een CMV'er kan hierin een belangrijke rol spelen door ontmoetingen en uitwisselingen te realiseren tussen verschillende doelgroepen. Hoe dit in de praktijk te brengen, daar ga ik op in in *hoofdstuk 8, CMV antwoord*.

2.5 Cultuur

Etnische afkomst en cultuur

Onze maatschappij is de afgelopen jaren flink veranderd en zal de komende jaren nog meer veranderen qua culturele samenstelling. In 2020 zullen er iets meer dan 235.000 allochtone ouderen zijn. De vergrijzing binnen de allochtone bevolking zal de jaren daarna alleen maar meer toenemen. (CBS, mei 2007).

Onderstaande tabel geeft aan hoeveel allochtone ouderen er momenteel in Nederland wonen.

Tabel 5	Totaal allochtoon	Westers	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans + Arubaans	Overig
65-plus, aantal allochtonen in 2007	158.433	129.192	5.750	4.814	9.997	2.313	6.367

(CBS, mei 2007).

Het totaal aantal allochtonen is in 2007 158.433. Er wordt hen veel aparte voorzieningen aangeboden, terwijl ik van mening ben dat je zoveel mogelijk moet inzetten op overeenkomsten in plaats van op verschillen. De situatie in de toekomst zal makkelijker zijn omdat de nieuwe generatie allochtonen veelal geboren is in Nederland. Nu is het van belang na te gaan hoe allochtone en autochtone ouderen ten opzichte van elkaar staan, maar meer nog is van belang dat er geen groepen worden uitgesloten.

Verschijselen die verbonden worden aan de ouderdom, treden bij Turken en Marokkanen in Nederland vaak eerder op dan bij autochtonen. Dat heeft waarschijnlijk te maken met factoren in het land van herkomst (voeding, medische voorzieningen) en met factoren in Nederland (zwaar en vuil werk, mogelijk ook een ander klimaat).

De levensverwachting van Turken en Marokkanen is gemiddeld tien tot twintig jaar lager. Ze blijven tegenwoordig steeds vaker op hun oude dag in Nederland en het is niet altijd meer gebruikelijk dat de kinderen hun ouders in huis nemen (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998).

Dat er verschillen bestaan tussen verschillende culturen, daar kunnen we niet omheen. Het moet echter niet worden benaderd als iets negatiefs, maar als iets waar we van kunnen

leren. Traditionele gebruiken van zowel allochtone als autochtone ouderen kunnen zeer leerzaam zijn voor kinderen. We moeten immers met elkaar samenleven en leren van elkaars achtergrond maakt dat we elkaar meer kunnen en zullen begrijpen met als gevolg meer tolerantie en erkenning. Wat verschillende generaties voor elkaar kunnen betekenen zet ik uiteen in *hoofdstuk 6, Intergenerationeel werken en relevante projecten*.

2.6 Samenvatting

De vergrijzing zal toenemen, het aantal ouderen in ons land wordt alsmaar groter en er komen steeds meer alleenstaanden. Dit alles heeft een grotere groep hulp- en zorgbehoevenden tot gevolg.

Ouder worden betekent een nieuwe levensfase, een leven dat opnieuw moet worden ingevuld. Om eenzaamheid te voorkomen of terug te dringen en participatie te bevorderen, kan een CMV'er ouderen helpen hun maatschappelijke positie te handhaven of terug te krijgen en een zinvolle invulling van de vrije tijd te bieden. De CMV'er kan inzetten op de competenties en mogelijkheden van ouderen, in plaats van te benadrukken dat ouderen 'zielige, zwakke buitenstaanders' zijn.

Ouder worden houdt in dat het sociale netwerk kleiner wordt. Daarnaast blijkt uit de cijfers van het CBS, dat een groot aantal ouderen hun sociale contacten als oppervlakkig beoordeelt. Een betere positie in de maatschappij en meer sociale contacten betekent zeer waarschijnlijk een betere gezondheid. Meer sociale cohesie in de wijk zal ertoe leiden dat mensen langer op zichzelf kunnen blijven wonen. Door bijvoorbeeld intergenerationele projecten valt dit te realiseren.

Ook al hebben ouderen soms een onderwijsachterstand ten opzichte van jongeren, ze beschikken wel over veel meer levenservaring en levenswijsheid, waar de rest van de maatschappij nog het een en ander van kan leren. Wanneer de wijsheid van ouderen door anderen relevant wordt gevonden, zullen ouderen daardoor meer worden gewaardeerd. De wijsheid en ervaring van ouderen, maar ook de verschillen tussen culturen kunnen een onderwerp (van discussie) zijn wanneer jong en oud elkaar ontmoeten.

De CMV'er moet echter wel rekening houden met zijn of haar benadering. Niet iedere oudere wil geholpen worden. Hulp of begeleiding kan tot gevolg hebben dat ouderen een gevoel van identiteitsverandering ervaren. Hoe een CMV'er ouderen kan benaderen en in de hoedanigheid van opbouwwerker contact tussen verschillende doelgroepen kan realiseren, beschrijf ik in *hoofdstuk 8, CMV antwoord*.

3 Doelgroepanalyse kinderen

3 Doelgroepanalyse kinderen

In deze scriptie richt ik mij op het stimuleren van het contact tussen verschillende leeftijdsgroepen. Niet alleen wordt eenzaamheid aangepakt doordat eenzame ouderen in contact komen met anderen, ook de ontwikkeling van kinderen zal positief worden beïnvloed door het contact met andere generaties.

Ik ga uit van de doelgroep kinderen in de leeftijd van negen tot en met twaalf jaar. Deze groep valt onder de noemer 'schoolkind' en is over het algemeen vrij zelfstandig. Wanneer het contact tussen kinderen en ouderen succesvol blijkt te zijn en door beide doelgroepen als positief wordt ervaren, is het mogelijk dat beiden behoefte hebben aan contact in het vervolg. Door het contact kan worden bijgedragen aan de ontwikkeling van kinderen op verschillende gebieden, welke in dit hoofdstuk aan bod komen. Ik beperk me tot de ontwikkelingen die relevant zijn voor deze scriptie. Opvoeden, waar ik in paragraaf 3.2 op in ga, kan worden beïnvloed door contact met andere generaties. Verder ga ik in op de persoonlijke ontwikkeling van het kind.

Deze ontwikkelingen zijn van belang voor het kind in deze leeftijdsgroep en ondervinden invloed van de situatie in de maatschappij en ook van het af- of aanwezige contact met oudere generaties. Welke persoonlijke ontwikkelingen van belang zijn leest u in paragraaf 3.3.

Leren wordt in onze samenleving zeer belangrijk gevonden. De aanwezigheid en kennis van ouderen kan een bijdrage leveren aan het leren van kinderen. In paragraaf 3.4 ga ik in op de cognitieve ontwikkeling.

3.1 Definitie kinderen

Om duidelijk aan te geven wat ik versta onder het begrip kinderen, zal ik eerst een definitie geven. In deze gehele scriptie wordt het volgende verstaan onder kinderen: een klein jong mens dat een ontwikkeling ondergaat vanaf zijn geboorte totdat het volwassen is (Wikipedia, mei 2007).

De ontwikkelingen die ik voor deze scriptie van belang acht, behandel ik in de volgende paragrafen. Ik heb het over kinderen van negen tot twaalf jaar, deze groep valt onder de noemer schoolkind.

De ontwikkeling van een kind staat niet los van de maatschappij. Hoe een kind een eigen persoonlijkheid ontwikkelt, heeft te maken met zowel de leeftijdsgenoten, de ouders als ook met andere voorbeeldfiguren. De opvoeding van de ouders is sterk bepalend voor de ontwikkeling op verschillende terreinen, in de volgende paragraaf ga ik daar op in.

3.2 Opvoeden

Er bestaan veel verschillende visies over wat opvoeden is en waartoe opvoeden moet leiden. Veel pedagogen hebben onderzoek gedaan naar de juiste manier en de juiste definitie van opvoeden. Ik zal allereerst de definitie volgens de Van Dale (2007) geven en

vervolgens geef ik mijn eigen visie op opvoeden. Vanuit die visie wil ik kinderen in een eventueel project benaderen, vanuit die visie beantwoord ik uiteindelijk ook mijn hoofdvraag.

Opvoeden is volgens de Van Dale (2007) het grootbrengen en vormen van mens of dier. Zelf zie ik opvoeden als de taak van een ouder of verzorger, die erop gericht is een kind te leiden naar volwassenheid met als doel dit kind te kunnen laten functioneren in een maatschappij, waarin het kind eigen verantwoordelijkheid leert te dragen voor zijn of haar gedrag. Het kind leert tijdens de weg naar volwassenheid door de opvoeding van de ouders en de omgeving welke vormen van gedrag gewenst zijn en welke normen en waarden er binnen de omgeving en binnen het grotere geheel van de maatschappij gelden.

Opvoeden gebeurt dichtbij door de ouders of verzorgers, maar ondervindt ook invloed van andere voorbeeldfiguren zoals bijvoorbeeld ouders van vriendjes of vriendinnetjes of een docent op school.

Kinderen moeten uiteindelijk een geschikte plek in de maatschappij vinden, waarbinnen zij volgens de heersende normen en waarden kunnen functioneren. In de maatschappij bestaat een grote diversiteit wat betreft cultuur en achtergronden. Contact met verschillende soorten mensen, draagt ertoe bij dat kinderen zich een beter beeld vormen van de diversiteit. De verschillen die kinderen tegenkomen, leren hen ook zichzelf kennen doordat zij zich met anderen kunnen vergelijken. Welke voordelen contact met andere generaties heeft komt aan bod in *hoofdstuk 6, Intergenerationeel werken en relevante projecten*.

3.3 Persoonlijke ontwikkeling

Identiteit

In deze scriptie ga ik er van uit dat het contact tussen kinderen en ouderen voor beiden zinvol kan zijn. Ook wat betreft de identiteit van een kind kan het contact met ouderen een positieve bijdrage leveren.

Naarmate een kind ouder wordt, leert het zichzelf beter kennen. Zoals ik eerder beschreef, ondervindt deze ontdekkingsreis invloed van de omgeving. Ik zal nu kort aangeven waar kinderen van negen tot twaalf staan in de ontwikkeling van hun identiteit.

Kinderen beschrijven zichzelf zonder veel relativering. Ze benadrukken hun eigen vaardigheden in vergelijking met die van anderen en ze noemen categorieën waartoe ze behoren. Het kind gaat steeds meer nadenken over wat leeftijdsgenootjes van hem of haar vinden en vergelijkt zichzelf met wat andere kinderen kunnen, hebben en doen. Op die manier leert het zichzelf kennen (Struyven, e.a. 2004).

Door om te gaan met anderen maakt het kind zich de taal eigen en ontwikkelt het een eigen identiteit. Door zich in gedachten steeds te verplaatsen in het standpunt van anderen leert het kind wat de bedoelingen van anderen zijn en onderzoekt het hoe anderen op zijn gedrag zullen reageren. Door het leren van woorden neemt het kind tegelijk de normen en waarden van anderen over, zoals van ouders, broers, zusjes en anderen zoals van leraren.

Het opgroeiende kind doet voortdurend nieuwe ervaringen op, verkeert in verschillende groepen en leert nieuwe mensen kennen. Wanneer daar ook ouderen toe behoren, zal het

beeld dat het kind over hen ontwikkelt genuanceerder zijn dan wanneer er geen ouderen in zijn leefwereld voorkomen. Het kind heeft meer verstand van en begrip voor ouderen als het daarmee meer in contact komt en krijgt daardoor meer respect voor hen (Penninx, 1995).

Ik vind het van belang dat kinderen contact hebben met zoveel mogelijk verschillende mensen zodat zij zichzelf niet alleen beter ontwikkelen, maar zodat zij ook een beter beeld hebben van de maatschappij en daar meer tolerant tegenover staan. Dit heeft onder andere te maken met de morele ontwikkeling, hierover leest u meer in de volgende paragraaf.

Morele ontwikkeling

Voor de morele ontwikkeling zijn voorbeeldfiguren belangrijk. In de praktijk komt het nog vrij weinig voor dat ouderen direct zijn betrokken bij de ontwikkeling van het kind. Wel is het een gegeven dat kinderen gezaghebbende autoriteiten volgen.

Voor de morele ontwikkeling van het kind vind ik het belangrijk dat het kind in veel situaties komt waarin het kan leren wat het gedrag betekent voor een ander. Met ouderen omgaan vraagt een andere houding en ander gedrag dan omgaan met leeftijdsgenootjes, hierdoor leert het kind het gedrag aan te passen aan de situatie waarin het verkeert.

Op elf-, twaalfjarige leeftijd leren kinderen inzien dat regels door mensen opgesteld worden en dat er sprake is van onderlinge overeenstemming over wat wel en wat niet goed is. De morele ontwikkeling is gekoppeld aan de afname van het egocentrisme in het denken van het kind (Verhulst, 1997).

Het schoolkind kan meevoelen en meeleven met anderen. Het kan zich verplaatsen in een ander en beseffen wat deze weet, denkt en voelt. Dit is een belangrijke stap in de morele ontwikkeling van het kind, want pas dan wordt het mogelijk voor een kind om in te schatten wat het eigen gedrag voor de ander kan betekenen. Het kind in de schoolleeftijd heeft de neiging om gezaghebbende autoriteiten te volgen. Deze figuren kunnen het kind ook sturen. Ouders, leerkrachten, directie, jeugdleiders, agenten enzovoort, zijn in de ogen van een kind dan ook morele gezagsdragers en hun woord is wet (Struyven, e.a. 2004).

Naarmate het kind ouder wordt, heeft het meer inzicht in het eigen gedrag en de invloed daarvan op anderen. Bovenstaande tekst geeft aan dat kinderen in de leeftijd van negen tot twaalf zeer waarschijnlijk beïnvloedbaar zijn door ouderen wat betreft hun morele ontwikkeling. Deze ontwikkeling is van invloed op de houding en de positie van een kind in de maatschappij, hetgeen ik van belang acht in deze scriptie. Het contact met ouderen is voor kinderen en hun toekomst is het contact belangrijk.

3.4 Cognitieve ontwikkeling

Een belangrijke ontwikkeling is de cognitieve ontwikkeling. Onze samenleving is steeds meer een lerende samenleving, een kennis- en informatiemaatschappij aan het worden. Op jonge leeftijd dient steeds meer de basis gelegd te worden voor een lerende houding, voor het leren leren. Men moet meer in staat zijn de eigen levensloop vorm te geven, verantwoordelijkheid te dragen en leren af te stemmen met anderen. De ontwikkeling van kinderen en de ontwikkeling van de samenleving verlangen dat er extra aandacht besteed

wordt aan sociale omgevingen waarin zij opgroeien, aan sociale bindingen die ze hierin kunnen aangaan en aan het leren ontwikkelen van sociale betrokkenheid in zowel schoolse als alledaagse contexten. (Waal, de. 2004).

Leren heeft met ervaring te maken, die door het kind opgedaan kan worden door bijvoorbeeld zelf te experimenteren, maar ook door de omgeving kan worden aangereikt. Leerprestaties zijn van belang voor de totale persoonlijkheidsontwikkeling. Een kind dat voortdurend faalt zal zich chronisch ellendig kunnen gaan voelen, vooral indien de leerkracht de leerproblemen niet signaleert en de taken niet aanpast. Het falen op school kan een slecht zelfgevoel in de hand werken, met als gevolg een tegenzin om naar school te gaan en een grotere kans dat het kind hang naar afwijkend gedrag gaat vertonen (Struyven, e.a. 2004).

Middels het project dat ik later zal beschrijven, wil ik kinderen een leer- en ervaringssituatie bieden waarin ze in het dagelijks leven niet snel zullen verkeren. Niet alleen voor falende kinderen is extra aandacht soms vereist en is het belangrijk dat zij positieve ervaring opdoen, ook voor andere kinderen kunnen nieuwe leersituaties bijdragen aan een positieve persoonlijkheidsontwikkeling. In *hoofdstuk 6, Intergenerationeel werken en relevante projecten* wordt hierover meer beschreven.

Sociale ontwikkeling

In onze samenleving groeien kinderen niet alleen op. Ze hebben te maken met anderen, zoals familieleden, mensen uit de buurt, enzovoorts. Kinderen worden beïnvloed door allerlei media, zoals internet, televisie en (eventueel) door boeken. Op deze manier komen zij in contact met andere gewoontes en gebruiken, maar ook met andere culturen.

De sociale ontwikkeling van kinderen is moeilijk los te zien van de cognitieve ontwikkeling. Zo hebben veranderingen in het denken van het kind consequenties voor hun kennis van de sociale werkelijkheid. Het is van belang dat kinderen de consequenties van hun gedrag steeds beter leren begrijpen. Zij moeten leren zich in de omgang van anderen meer te laten leiden door regels, afspraken en allerlei verwachtingen. Zij leren betekenis te geven aan zaken als vriendschap, gehoorzaamheid, autoriteit, allerlei morele onderwerpen en uiteraard aan sekseverschillen (Harris, Butterworth, 2002).

Het is van belang dat kinderen veel verschillende mensen om zich heen hebben, waarvan zij kunnen leren. Het kind leert zich in de sociale omgeving aan te passen en in te leven in anderen door veel variatie in de contacten.

3.5 Lichamelijke ontwikkeling

Tot slot ga ik kort in op de lichamelijke ontwikkeling. Ik bespreek de invloed van de lichamelijke ontwikkeling op de omgeving van het kind. De gemiddelde motorische prestaties nemen bij de meeste jongens en meisjes gelijkmatig toe tot ongeveer de leeftijd van twaalf jaar. Rond de leeftijd van tien jaar ontwikkelt het kind een perfecte beheersing van het eigen lichaam. Het beheersen van motorische vaardigheden is bepalend voor het geaccepteerd worden door leeftijdsgenootjes. De plaats in de groep is sterk gekoppeld aan behendigheid en het kunnen meedoen met spelletjes.

Wanneer er situaties gecreëerd worden waarin de motorische vaardigheden van een kind meer geoefend kunnen worden, kan dit de plaats van een kind in een groep ten goede komen, wat weer belangrijk is voor de verdere ontwikkeling van het kind (Struyven, e.a. 2004).

3.6 Samenvatting

Een (school-)kind benader ik als een jong mens, welke invloed ondervindt van zowel de ouders, andere voorbeeldfiguren als ook van de maatschappij. Door middel van opvoeding wordt een kind 'klaargemaakt' om binnen de heersende normen en waarden te functioneren in de maatschappij.

Een kind maakt belangrijke ontwikkelingen door, gaat zichzelf steeds beter kennen en zichzelf steeds meer vergelijken met anderen. Het kind kan zich naarmate het ouder wordt steeds beter inleven in anderen. Hoe diverser de contactenkring, hoe genuanceerder het beeld is dat het kind van de samenleving ontwikkelt.

De sociale omgeving wordt van steeds meer belang geacht. In deze omgeving gaan kinderen verbindingen aan en leren ze sociale betrokkenheid te ontwikkelen. Ze leren in de omgang met anderen steeds beter hoe het zit met verschillende verwachtingen, normen en waarden.

Motorische vaardigheden zijn tot slot van invloed op de plaats van het kind in een groep. In het CMV-antwoord kan rekening gehouden worden met de betekenis van de sociale omgeving, alsook met het belang van een goede lichamelijke ontwikkeling.

4 Eenzaamheid

4 Eenzaamheid

Inmiddels zal duidelijk zijn dat deze scriptie vooral draait om eenzaamheid. In dit hoofdstuk zet ik de ernst van eenzaamheid uiteen. Er wordt de laatste jaren steeds meer onderzoek gedaan naar de oorzaken en gevolgen van eenzaamheid, maar net als de oplossing zijn ook de oorzaken en gevolgen nog niet helemaal helder in beeld gebracht.

Ik bekijk de eenzaamheid vanuit sociaal-cultureel perspectief en ga niet te diep in op de medische kant van het probleem. Ik leg de nadruk op ouderen in de maatschappij en welke sociale en maatschappelijke factoren invloed hebben op eenzaamheid.

De definitie van eenzaamheid geeft aan op welke wijze ik eenzaamheid benader. De oorzaken zijn van belang voor het uiteindelijke CMV-antwoord. Middels het CMV-antwoord wil ik werken aan zowel de persoonlijke als ook aan de maatschappelijke oorzaken. In paragraaf 4.3 bespreek ik het sociale leven om te benadrukken wat het belang is van een sociaal netwerk van een oudere. Uiteindelijk zal ik daar dieper op ingaan.

4.1 Definitie eenzaamheid

Zoals ik in de twee voorgaande hoofdstukken ben begonnen met een definitie van de doelgroepen, zal ik ook nu beginnen met een definitie om duidelijk te maken wat ik versta onder eenzaamheid.

Het seniorenonderzoek van de GGD Midden-Nederland uit 2002 komt op een percentage van 40% eenzamen van 65-plus (GGD, 2002). In verschillende bronnen wordt de definitie van eenzaamheid gebruikt, zoals de Jong-Gierveld deze beschrijft: “eenzaamheid is het als negatief ervaren verschil tussen de kwaliteit van de relaties die men onderhoudt en de relaties zoals men die voor zichzelf zou wensen.”

De Jong-Gierveld onderscheidt eenzaamheid in twee typen; emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid. Emotionele eenzaamheid betekent het missen van een intieme relatie hetgeen leidt tot gevoelens van verlatenheid en intens verdriet. Sociale eenzaamheid houdt in dat een ondersteunend netwerk wordt gemist, met als gevolg gevoelens van verveling en doelloosheid (Meulenberg, 2002).

In de volgende paragrafen ga ik dieper in op de achtergronden van eenzaamheid, zodat duidelijk wordt aan welke oorzaken een CMV'er iets zou kunnen doen.

4.2 Oorzaken en oplossing

Persoonlijke oorzaken

Eenzaamheid heeft met verschillende factoren te maken, een oorzaak van eenzaamheid kan liggen bij de persoon zelf, dan heb ik het over persoonlijke oorzaken. Dit zijn oorzaken die bijvoorbeeld te maken hebben met ingrijpende levensgebeurtenissen zoals een echtscheiding of het overlijden van een partner. Door ziekte of sterfte vallen vaak vrienden en familie van de oudere weg.

Verder speelt de gezondheid een rol bij eenzaamheid. Het vermogen om te horen, zien en bewegen kan achteruitgaan. In veel gevallen vermijden vrienden, burens en kennissen het contact met een oudere bij het afnemen van het mentale vermogen.

Tot slot spelen persoonlijke eigenschappen een rol bij de eenzaamheid. Wanneer een oudere een gebrek aan zelfvertrouwen heeft, beperkt is in het probleemoplossend vermogen en niet over zeer goede sociale vaardigheden beschikt, kunnen deze eigenschappen tot eenzaamheid leiden (GGD, 2002).

Wie negatief over zichzelf denkt, maakt sneller kans om te vereenzamen dan iemand die een positief zelfbeeld heeft: Mensen die regelmatig contact met burens hebben, hebben minder last van eenzaamheid. Het komt klaarblijkelijk het meest aan op de kwaliteit van de contacten. Er is een sterk verband tussen het missen van bepaalde sociale contacten en eenzaamheid (Linneman, e.a. 1990).

Wat de gezondheid betreft, daar lijkt een CMV'er niet direct iets voor te kunnen betekenen. Indirect is dit wel mogelijk door programma's te ontwerpen die de eenzame een kwalitatief beter sociaal netwerk opleveren. Wanneer de oudere door nieuwe competenties en nieuwe contacten een beter zelfbeeld krijgt, zal dit bijdragen aan de fysieke gezondheid, zoals ik dit eerder al in *hoofdstuk 2, Doelgroepanalyse ouderen* beschreef. Het kleiner worden van de contactenkring lijkt met het ouder worden onvermijdelijk. Toch hoeft dit niet zo te zijn. Hoe er met verschillende activiteiten een nieuw netwerk voor ouderen kan ontstaan beschrijf ik in *hoofdstuk 8, CMV antwoord*.

Maatschappelijke oorzaken

Naast persoonlijke oorzaken, zijn er ook maatschappelijke oorzaken die van invloed zijn op de eenzaamheid van ouderen. Het ontbreken van maatschappelijke participatie, inkomensachteruitgang en een ongewenste woonsituatie zijn maatschappelijke factoren die een rol kunnen spelen bij de eenzaamheid van ouderen.

De individualisering heeft grote gevolgen voor de sociale leefwereld gehad. Waar een netwerk in de traditionele samenleving vooral een gegeven was, is dat in de moderne samenleving niet meer zo vanzelfsprekend. Vroeger was vanaf de geboorte al bekend bij welke groep men hoorde. Nu moet je zelf invulling geven aan je bestaan en zorgdragen voor je netwerken. Dit stelt hoge eisen aan de sociale competenties van mensen.

Door de vermaatschappelijking van de zorg (ouderen wonen langer thuis), maar ook door de geringe aandacht voor welzijnsactiviteiten in de zorg, wordt de kans op vereenzaming groter. De zorg zelf is zakelijker geworden, er is veel minder tijd voor persoonlijke aandacht (GGD, 2002).

Contact met jongere generaties kan ertoe leiden dat ouderen zich meer bewust zijn van wat er zich in de samenleving afspeelt. Jongeren en ouderen kunnen informatie uitwisselen wat hen beiden een helder beeld verschaft over hoe te participeren in de samenleving.

De maatschappelijke veranderingen, zoals individualisering, zijn niet meer terug te draaien. Wel kunnen er programma's worden ontwikkeld waardoor ouderen over meer vaardigheden beschikken die ze nodig hebben om te participeren in de aan verandering onderhevige samenleving. Welke maatschappelijke ontwikkelingen van belang zijn voor ouderen in de samenleving wordt in het volgende hoofdstuk beschreven.

Risicogroepen

Eenzaamheid is ernstig. Persoonlijke en maatschappelijke factoren kunnen van invloed zijn op het wel of niet eenzaam worden van ouderen. Er zijn bepaalde groepen ouderen die meer risico lopen om eenzaam te worden; de zogeheten risicogroep.

Uit het seniorenonderzoek van de GGD uit 2002 blijkt eenzaamheid vaker voor te komen bij alleenstaanden, ouderen die hun gezondheid als slecht ervaren en ouderen die in de afgelopen drie jaar geen nieuwe contacten hebben gelegd. Van de alleenstaande respondenten van het onderzoek voelt 14% zich ernstig tot zeer ernstig eenzaam. Van de niet-alleenstaanden is dat 4%.

De veranderingen in de samenleving vragen om toenemende aandacht voor mantelzorgondersteuning. Mantelzorg is hulp die aanvullend, niet beroepshalve, aan bejaarden, zieken en andere hulpbehoevenden verleend wordt. Hulp door vrienden, kennissen of familie.

Oudere mantelzorgers bieden vaak hulp aan hun partner of aan hun zeer oude ouders. Zij lopen in versterkte mate risico op overbelasting, omdat zij zelf ouder worden en de daarbij behorende beperkingen ondervinden. Mantelzorgers vallen ook onder de risicogroep. Zwaarbelaste mantelzorgers (partners) van zieke ouderen moeten vaak noodgedwongen hun sociale contacten beperken (GGD, 2002).

Ouderen die zich eenzaam voelen hebben twee keer zoveel kans om Alzheimer te ontwikkelen. Een oudere met Alzheimer kan zeer waarschijnlijk niet meer alleen wonen en heeft op verschillende fronten kostbare hulp nodig. Als je er bij stil staat dat over enkele jaren ons land voor een groot deel bestaat uit ouderen, dan rijst de vraag of er straks überhaupt nog wel voldoende zorg is als het zo doorgaat (Archives of general psychiatry, 2007).

Verderop beschrijf ik de rol van de thuiszorg bij het signaleren van eenzaamheid. Het is van belang te weten welke groepen ouderen eerder risico lopen op eenzaamheid, zodat daar met extra zorg naar kan worden gekeken.

Preventie en oplossing

Rondom eenzaamheid bestaat een behoorlijke taboe. Mensen willen niet toegeven dat ze eenzaam zijn, niet aan zichzelf en niet aan hun omgeving. Het is van belang dat beroepskrachten goed signaleren en verdere stappen zetten zodat eenzamen uit hun sociale isolement kunnen worden geholpen.

De preventie van eenzaamheid zit vooral in het vroegtijdig herkennen van eenzaamheid. In de praktijk zijn er meerdere beroepskrachten en vrijwilligers actief die kunnen signaleren. Belangrijk voor een goede signalering is dat er binnen organisaties duidelijkheid is over de

rol en verantwoordelijkheden van medewerkers ten aanzien van het signaleren van eenzaamheid.

Een eenduidige oplossing voor eenzaamheid bestaat helaas niet. Het is van belang dat er wordt gewerkt aan sociale activering, aan het ontwikkelen van informele netwerken en het verbeteren van persoonlijke competenties. Het is tevens van belang dat er aandacht is voor de bekendheid en toegankelijkheid van het aanbod (GGD, 2002).

Bovenstaande informatie toont het belang aan van een sterk netwerk rondom ouderen. Werken aan eenzaamheid begint bij het erkennen door ouderen zelf en signaleren van het probleem door beroepskrachten of vrijwilligers. Professionals die samenwerken aan eenzaamheid kunnen vanuit meerdere invalshoeken oplossingen aandragen en preventief optreden. In *hoofdstuk 8, CMV antwoord* beschrijf ik een netwerk dat mijns inziens preventief en oplossingsgericht zeer functioneel kan zijn.

4.3 De invloed van het sociale leven

Sociale contacten en netwerken

Eerder heb ik een aantal oorzaken aangegeven die te maken kunnen hebben met eenzaamheid van ouderen. Eenzaamheid heeft te maken met de relaties die iemand heeft, een gebrek daaraan, of weinig diepgang in de relaties, kan eenzaamheid tot gevolg hebben.

De gevolgen van langdurige eenzaamheid zijn groot. Het bedreigt de gezondheidssituatie en de aan gezondheid gerelateerde kwaliteit van het leven van veel ouderen. Vereenzaming gaat vaak gepaard met lichamelijke en psychische klachten (depressie en angst). Sociale contacten (netwerken) zijn belangrijk voor het persoonlijk en maatschappelijk welbevinden van mensen. Zij verhogen bijvoorbeeld het zelfrespect en vervullen een centrale rol bij het omgaan met problemen (GGD, 2002).

Een sociaal netwerk levert instrumentele steun (praktische hulp) en emotionele steun op (praten en luisteren). Het belang van steun is vanzelfsprekend: mensen met gezondheidsproblemen leven langer naarmate ze meer emotionele steun krijgen. Zowel emotionele als instrumentele steun verhogen het welbevinden (Aartsen, 1990).

Hoe kleiner het netwerk en hoe minder uitwisseling van emotionele steun, hoe hoger de kans op eenzaamheid (Meulenberg, 2002). Het netwerk van ouderen wordt zwakker doordat de kans op het verliezen of verwateren van contacten door overlijden of mindere mobiliteit toeneemt. De mogelijkheid om nieuwe zinvolle sociale contacten aan te gaan wordt kleiner doordat maatschappelijke taken als arbeid of opvoeden verdwijnen. De kans op eenzaamheid, een geringere zelfstandigheid en afhankelijkheid neemt toe. Wel krijgen mensen meer tijd om aan hun netwerk te werken (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998). Een netwerk kan verschillende behoeftes bevredigen. Een van de behoeftes van de mens is de affectieve behoefte, de behoefte aan waardering en erkenning. Daarnaast heeft men de behoefte ergens bij te horen (bijvoorbeeld door gemeenschappelijke interesses). De materiële behoefte van de mens gaat over ondersteuning in de vorm van klusjes doen, advies geven of krijgen, de kinderen financieel helpen etc. Tot slot heeft de mens behoefte aan sociale zekerheid, bijvoorbeeld door middel van een arbeidscontract of het contact met een woningbouwvereniging (Oosterhuis, Wolfswinkel, 1998).

Ouderen die van het sociaal-cultureel werk gebruik maken, voelen zich minder eenzaam, zijn mobieler, wonen vaker samen, zijn actiever en beschikken over een groter sociaal netwerk (NIZW, 2005).

Het is belangrijk dat professionals zich realiseren hoezeer sociale contacten van belang zijn voor ouderen. Om die reden is het zaak dat het ontwikkelen van een (nieuw) sociaal netwerk wordt meegenomen in de doelen omtrent het werken met (mogelijk) eenzame ouderen. Dit komt in *hoofdstuk 8, CMV antwoord* aan bod.

4.4 Samenvatting

Eenzaamheid, wat een negatief verschil tussen het gewenste en het ervaren sociale leven inhoudt, valt onder te verdelen in twee typen: emotionele eenzaamheid (het missen van diepgang in relaties) en sociale eenzaamheid (het missen van een ondersteunend netwerk). Een netwerk is zeer belangrijk en kan sociale en affectieve behoeftes van de mens bevredigen.

Eenzaamheid komt het meest voor bij alleenstaanden, ouderen die hun gezondheid als slecht ervaren, mantelzorgers en ouderen die in de afgelopen drie jaar geen nieuwe contacten hebben gelegd.

Er zijn verschillende oorzaken van eenzaamheid: het kan liggen bij de persoon zelf, wanneer deze een slechte gezondheid ervaart, weinig zelfvertrouwen heeft, over gebrekkige sociale vaardigheden beschikt en dergelijke. Ook kan eenzaamheid worden veroorzaakt door factoren in de maatschappij, te denken valt aan oorzaken als maatschappelijke veranderingen, inkomensachteruitgang, een ongewenste woonsituatie en dergelijke.

Het is belangrijk dat eenzaamheid tijdig wordt gesignaleerd. Werken aan sociale activering, informele netwerken en persoonlijke competenties kan helpen eenzaamheid te voorkomen of op te lossen.

Sociale contacten staan in verband met de gezondheid en het welbevinden van de mens. Ze kunnen het zelfrespect verhogen en helpen bij het omgaan met problemen. Het is zaak dat de beroepskracht die werkzaam is met eenzame ouderen, zich ervan bewust is van welk belang een sociaal leven en een netwerk zijn voor zowel het fysieke als het psychische welbevinden van ouderen. Voor CMV'ers ligt daar een belangrijke taak.

5 Maatschappelijke ontwikkelingen en beleid

5 Maatschappelijke ontwikkelingen en beleid

De CMV'er speelt in op actuele situaties in de maatschappij en ontwikkelt op basis daarvan gepaste programma's. De veranderingen in de maatschappij zijn van invloed op de situatie van ouderen. Was vroeger alles uitgestippeld en veilig, nu zijn er veel dingen veranderd, hetgeen eisen stelt aan het aanpassingsvermogen van ouderen. Ouderen zijn niet altijd even goed in staat zich aan te passen, wat een verslechterde maatschappelijke positie kan betekenen en zelfs tot eenzaamheid kan leiden. De belangrijkste ontwikkelingen die van invloed zijn op de positie van ouderen in de maatschappij, zal ik in paragraaf 5.1 kort uiteenzetten.

Beleid speelt in op de ontwikkelingen van de maatschappij. Een verandering in de maatschappij vraagt om een nieuwe beleidsmatige aanpak. Ik sluit met deze scriptie nauw aan op enkele speerpunten van bijvoorbeeld de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). In paragraaf 5.2 wordt hier meer over beschreven.

5.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

Vergrijzing

De samenleving is in sterke mate bepalend voor de uitoefening van het beroep door de CMV'er (Spierts, 2000a). Het is belangrijk dat een CMV'er zich ervan bewust is welke maatschappelijke ontwikkelingen er spelen en van welke invloed deze ontwikkelingen zijn voor bepaalde doelgroepen. Op basis daarvan kunnen er geschikte programma's worden ontworpen.

De algemene trend is dat de bevolking vergrijst en ontgroent, met meer alleenstaanden en meer variatie in afkomst. In de komende vijftien jaar zullen vooral het aantal ouderen en de groei van de ouderen ten opzichte van de bevolking tussen 55 en 74 jaar sterk stijgen. Het aandeel 15 tot 64-jarigen, de potentiële beroepsbevolking, zal de komende jaren steeds kleiner worden (NIZW, 2006a).

Een belangrijk aandachtspunt van lokaal sociaal beleid is het stimuleren van verbindingen tussen bevolkingsgroepen die elkaar uit het oog dreigen te verliezen (Penninx, 2003).

Het beleid is dat ouderen zo lang mogelijk in hun eigen woning kunnen blijven. Een hoge leeftijd gaat veelal samen met zorg en diensten (NIZW, 2006a).

Momenteel staan ouderen vrij ver af van de samenleving. Als dit de komende jaren met de toenemende vergrijzing, niet zal veranderen, zal een grote groep zorgbehoevenden ontstaan waar onvoldoende zorg aan kan worden geboden.

Desinteresse maakt dat mensen weinig naar elkaar omkijken en ook dat de steeds belangrijk geachte mantelzorg geen draagvlak krijgt. Over de geringe onderlinge betrokkenheid leest u meer in het stuk over individualisering.

Individualisering

In een hoofdstuk over maatschappelijke ontwikkelingen, mag de individualisering niet ontbreken. De individualisering is een ontwikkeling, die, zeker voor ouderen, veel problemen met zich mee kan brengen.

De afgelopen dertig jaar heeft er een verschuiving plaatsgevonden van waarden als: volgzzaamheid, traditie en streven naar materieel gewin, naar waarden als: zelfstandigheid, zelfontplooiing en emancipatie. Individuen worden in hun opvattingen en gedragingen minder gestuurd door de maatschappelijke verbanden waarvan zij deel uitmaken.

Als gevolg van de individualisering is de kans op fricties tussen maatschappelijke groepen groter geworden (NIZW, 2006a).

Individualisering draagt voor sommigen bij tot sociaal isolement en gevoelens van eenzaamheid. Wijk, buurt en dorp krijgen een andere betekenis. Veel bewoners blijken terughoudender te worden in de sociale contacten in hun woonomgeving (Spierts, 2000a).

Er wordt een groter beroep gedaan op de eigen draagkracht van mensen en die van hun omgeving. Individuen worden geacht zo veel mogelijk verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf en voor hun naaste omgeving. Burgers moeten er alles aan doen om zelf de benodigde hulp te organiseren voordat zij bij de overheid aankloppen (NIZW, 2006a).

Voor al voor ouderen, van wie het netwerk steeds kleiner wordt, is het lastig om zelf de benodigde hulp te organiseren. Wanneer zij deel uitmaken van een sociaal netwerk, zullen er meer mensen in hun omgeving zijn die hen kunnen helpen of hen kunnen verwijzen naar geschikte instanties.

Modernisering en technologisering

Een andere ontwikkeling, die vooral voor ouderen moeilijk te volgen is, is die van de modernisering en technologisering. Het tempo van productieprocessen wordt hoger, de schaalvergroting neemt in allerlei opzichten toe en dat geldt ook voor het beroep dat wordt gedaan op de mobiliteit en de flexibiliteit van burgers (Spierts, 2000a).

Ouderen vormen de groep met de grootste achterstand in de informatiesamenleving. Zij hebben vaak moeite met de overgang naar digitale producten en diensten. Door hun geringe bekendheid met informatie- en communicatietechnologie, hebben ouderen minder toegang tot informatie die digitaal verspreid wordt.

De digitalisering van de samenleving biedt ouderen echter ook kansen. Er is een breed assortiment toepassingen (zoals alarmdiensten) die het ouderen mogelijk maken langer zelfstandig te blijven wonen en via e-mail kan men bijvoorbeeld contacten leggen en onderhouden zonder het huis te verlaten (NIZW, 2001).

Het liefst zie ik dat ouderen juist buiten de deur contact hebben met anderen. Wanneer dit vanwege welke omstandigheden dan ook absoluut onmogelijk is, is het van belang dat ouderen in staat worden gesteld gebruikt te maken van deze mogelijkheid. In deze scriptie ga ik daar echter niet van uit.

Het is van belang dat ouderen zich goed kunnen handhaven in de informatiesamenleving. Kinderen en jongeren hebben minder moeite met de hedendaagse technieken en zijn

wellicht bereid en in staat om ouderen op de hoogte te brengen van de nieuwste ontwikkelingen. De kansen die de digitalisering van de samenleving biedt, moeten worden benut. Een CMV'er kan hierin een stimulerende, coördinerende rol spelen.

Sociaal economische ontwikkelingen

Een volgende ontwikkeling waar ik op in ga, is de sociaal economische. De oudere bevolking heeft in het algemeen een lager opleidingsniveau dan de meeste jongeren (NIZW, 2006a).

In de moderne samenleving wordt volwaardig burgerschap sterk in verband gebracht met economische zelfstandigheid. Het hebben van een betaalde baan en veel geld, vormen belangrijke statuskenmerken van de moderne burger, dat betekent dat veel ouderen niet als volwaardig burger worden erkend.

Na de VUT of het pensioen, zijn ouderen niet meer economisch productief en koestert de samenleving geen hoge verwachtingen meer van hen. In de actieve politiek zijn ouderen ondervertegenwoordigd, net als jongeren (Penninx, 2003).

Voor gepensioneerden kunnen mogelijk aanvullende vormen van deeltijdarbeid worden ontwikkeld die misschien niet veel geld opleveren, maar wel een dagritme en sociale contacten bieden (NIZW, 2006a). Ouderen kunnen tevens een belangrijke bijdrage leveren aan het arbeidsleven, door hun inzet als vrijwilliger (NIZW, 2001).

Vrijwilligerswerk of deeltijdarbeid lijkt een oplossing, maar dan moet daarvoor erkenning zijn. Uiteraard moet het vrijwilligerswerk of deeltijdarbeid aansluiten bij de capaciteiten en de interesses van ouderen. Daarom is het belangrijk dat goed wordt geïnventariseerd wat de mogelijkheden van ouderen zijn en wat hun behoeften zijn.

De ontwikkeling van kinderen wordt in onze samenleving belangrijk gevonden. Ik verwacht dat, wanneer ouderen in die ontwikkeling van nut kunnen zijn, er meer waardering voor hen zal ontstaan. Rondom de betrokkenheid bij kinderen kan een nieuw netwerk ontstaan en kan een zinvolle tijdsbesteding worden gevonden. Hier ga ik dieper op in in *hoofdstuk 8, CMV antwoord*.

Vermaatschappelijking van de zorg

Een laatste ontwikkeling die ik beschrijf, voordat ik inga op beleid, is de vermaatschappelijking van de zorg. De kern van vermaatschappelijking van de zorg is dat er maatregelen genomen worden die het mogelijk maken dat ook mensen met beperkingen zelfstandig kunnen wonen en aan de samenleving kunnen deelnemen. Een krachtige sociale infrastructuur op lokaal- of buurtniveau, zou de beste garantie bieden om de vermaatschappelijking van de zorg te realiseren.

De bereidheid om extra hulp te bieden in eigen kring is nog steeds groot. Ouderen met gezondheidsproblemen zullen in de toekomst meer zijn aangewezen op informele hulp omdat het volume van de professionele zorg geen gelijke tred houdt met de toename van het aantal ouderen. Als de informele zorg voor ouderen afneemt, zal er een grotere behoefte ontstaan aan professionele zorg in de thuissituatie. Door een tekort aan mantelzorg kan de druk op intramurale voorzieningen (verzorgingshuis en dergelijke)

stijgen, wat in strijd is met het streven naar vermaatschappelijking van de zorg (NIZW, 2006a).

In deze scriptie heb ik meerdere malen aangegeven wat het belang is van een sociaal netwerk. Ook betreffende de vermaatschappelijking van de zorg, blijkt een sociaal netwerk weer van groot belang. In *hoofdstuk 8, CMV antwoord* besteed ik ook aandacht aan het vormgeven van zo'n netwerk.

5.2 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Nadat ik enkele relevante ontwikkelingen heb weergegeven, zal ik verder gaan vanuit een meer beleidsmatige invalshoek. Allereerst zet ik een aantal belangrijke uitgangspunten van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uiteen. De volgende stellingen bevestigen hetgeen ik in eerdere hoofdstukken heb aangetoond, het is van belang dat men zorg draagt voor elkaar, elkaar erkent en elkaar tot steun is.

Duurzame solidariteit tussen generaties is volgens de WRR (2005) in de nabije toekomst geen vanzelfsprekende zaak. Daarom vindt de WRR dat het tijd is voor generatiebewust beleid. Dat betekent dat op alle beleidsterreinen rekening moet worden gehouden met de belangen van zowel de huidige als de toekomstige generaties. Met als uiteindelijke doel een algemeen besef van verplichtingen over en weer: een stilzwijgende afspraak dat de generaties elkaar tot steun zijn.

Beide ouders begeven zich meer op de arbeidsmarkt, traditionele informele verbanden als kerk en buurt vallen weg en de formele pedagogische infrastructuur kan of wil belangrijke opvoedingstaken niet overnemen. Er is een nieuwe vorm van maatschappelijke schaarste ontstaan: zorgzame volwassenen die tijd en aandacht hebben voor kinderen en jongeren. Senioren zijn potentiële schatten in de buurt. Het zijn verborgen hulpbronnen die nog te weinig systematisch worden aangesproken, te weinig worden uitgenodigd tot deelname aan de pedagogische gemeenschap. Dat is jammer omdat zij een steeds omvangrijker, welvarender en beter opgeleid segment vormen van de lokale gemeenschap (Ball, 2003). Als volwaardige leden van die gemeenschap kunnen zij in de sfeer van kinderopvang en onderwijs actieve, ondersteunende rollen vervullen. Velen zijn daartoe ook bereid (Penninx, 2003).

U las eerder dat men als volwaardig burger wordt gezien wanneer men economisch zelfstandig is. Ouderen worden nu echter als een lastige kostenpost gezien door vele jongeren. Zij vinden dat werken om de zorg voor ouderen te betalen, terwijl ze daar niets voor terugkrijgen.

Zoals Ball betoogt, kunnen ouderen juist van veel belang zijn in een samenleving. Ze zullen minder als (dure) last worden beschouwd, wanneer men de waarde van een oudere beter weet in te schatten, wanneer deze waarde daadwerkelijk toonbaar wordt gemaakt. Zoals de WRR ook al aangeeft, is solidariteit tussen generaties van belang. Hierover wordt meer geschreven in *hoofdstuk 6, Intergenerationeel werken en relevante projecten*.

5.3 Wet maatschappelijke ondersteuning

Een belangrijke nieuwe wet is de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Mijn scriptie heeft raakvlakken met enkele speerpunten van de Wmo, die op 1 januari 2007 in werking is getreden. Het eindperspectief van de Wmo is een samenhangend lokaal beleid op het gebied van de maatschappelijke ondersteuning en op aangrenzende terreinen.

Het doel van de Wmo is iedereen in staat stellen mee te doen in de samenleving. Sommige mensen hebben daar meer hulp bij nodig dan anderen. Mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking bijvoorbeeld, maar ook ouderen of een alleenstaande moeder met vier kinderen. Als iemand hulp nodig heeft moet hij in het principe eerst proberen om zelf ondersteuning in zijn omgeving te regelen. Als iemand dat niet kan, biedt de gemeente hulp.

De Wmo wil de onderlinge betrokkenheid in de samenleving vergroten, zodat mensen een beroep op elkaar kunnen doen. Om dit te bereiken ondersteunt de Wmo mantelzorg, vrijwilligerswerk, buurthuizen, sportcentra en de leefbaarheid in wijken. Wijkinitiatieven met een duurzaam karakter, stimuleren de sociale samenhang in de wijk door het inschakelen van wijkbewoners voor hulp en ondersteuning aan mensen die dat nodig hebben.

Negen prestatievelden

Het begrip maatschappelijke ondersteuning is in de Wmo verwoord in negen prestatievelden. Het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport geeft de kaders aan waarin elke gemeente haar eigen beleid kan maken. Een beleid dat afgestemd is op de wensen en samenstelling van de inwoners. Hieronder wordt een overzicht van deze prestatievelden beschreven. Daarna zal ik ingaan op enkele prestatievelden die relevant zijn voor deze scriptie. De prestatievelden die relevant zijn staan hieronder cursief.

- 1. Het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten;*
2. Op preventie gerichte ondersteuning bieden aan jongeren met problemen met opgroeien en aan ouders met problemen met opvoeden;
3. Het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning;
4. Het ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers;
- 5. Het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijke verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem;*
- 6. Het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behoud van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijk verkeer;*
7. Maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang en huiselijk geweld;
8. Het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychosociale hulp bij rampen;
9. Het bevorderen van een verslavingsbeleid.

Leefbaarheid en sociale samenhang

Prestatieveld 1, 'het bevorderen van de sociale samenhang en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten', is ruim en breed geformuleerd. Er zijn vele manieren waarop gemeenten de sociale samenhang kunnen bevorderen.

Leefbaarheid laat zich definiëren als: het wonen in een prettige en veilige omgeving, met de mogelijkheid om (thuis of in de buurt) gebruik te kunnen maken van (eenvoudige) zorg-, welzijns- en gemaksdiensten.

Om de leefbare woonomgeving zodanig te maken dat het de sociale samenhang bevordert, kent dit beleidsterrein twee belangrijke uitgangspunten. Ten eerste ontstaat het bevorderen van de sociale samenhang en de leefbaarheid niet alleen door de inzet van de door de gemeente gefinancierde professionele organisaties. Ook en met name gaat het om de inzet van de bewoners zelf. Een leefbare woonomgeving heeft immers geen vaste format maar wordt bepaald door de bewoners zelf. Ten tweede wordt de sociale samenhang bevorderd door het hanteren van het principe van algemeen naar bijzonder en van bijzonder naar algemeen (oplossingen voor leefbaarheid voor iedereen in de wijk). Vaak is het (op de lange termijn) voordeliger om oplossingen te kiezen die niet voor specifieke doelgroepen, maar voor iedereen bruikbaar zijn. Dit zorgt er tevens voor dat mensen meer mogelijkheden krijgen om elkaar direct of meer op afstand tegen te komen en/of elkaar te ontmoeten.

Het project dat ik later in deze scriptie beschrijf, raakt dit speerpunt doordat het sterk gericht is op sociale samenhang. Het beoogde resultaat is dat verschillende groepen in een bepaalde buurt of wijk meer als één grote groep gaan samenleven en elkaar tegenkomen. Door het project ontstaan nieuwe contacten. Het vindt plaats in een bepaalde buurt of wijk en moet ertoe bijdragen dat mensen elkaar weer gaan erkennen, elkaar gaan groeten en voor elkaar gaan klaar staan. Het positieve van de ander wordt in het project benadrukt, wat mijns inziens tot gevolg heeft dat men elkaar meer waardeert en eerder wat voor de ander over heeft.

Bevorderen deelname

Prestatieveld 5, 'het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijke verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem', heeft ook raakvlakken met deze scriptie.

In dit prestatieveld wordt bedoeld op algemene maatregelen die ten goede kunnen komen aan een ieder die daaraan behoefte heeft. Het gaat om een breed scala van maatregelen. Wat betreft de deelname aan het maatschappelijk verkeer kan gedacht worden aan de toegankelijkheid van de woonomgeving en openbare ruimten zoals leesalen, het gemeentehuis, etc. De deelname aan het maatschappelijk verkeer van mensen met een beperking, zal bevorderd worden als zij zich met hun rolstoel, of met welk hulpmiddel dan ook, gemakkelijk kunnen bewegen in hun woonomgeving en toegang hebben tot alle openbare faciliteiten. Maar ook het organiseren van activiteiten met een sociaal-recreatief of sportief karakter, zodat ook specifieke doelgroepen daaraan kunnen deelnemen, is een goed voorbeeld.

Bij participatie in de samenleving gaat het om de mogelijkheden tot deelname aan alle aspecten van de samenleving. Deze participatie zal gelden voor alle mensen, inclusief de doelgroep: mensen met lichamelijke beperkingen, licht verstandelijke beperkingen en gedragsproblemen, ouderen, gehandicapten, chronisch zieken en (ex-)psychiatrische patiënten.

Deze scriptie richt zich met name op de participatie van ouderen. Ik wil de deelname van ouderen aan de maatschappij bevorderen en de onderlinge contacten tussen generaties stimuleren met een project dat voor meerdere generaties interessant is.

Verlenen individuele voorzieningen

Prestatieveld 6, 'het verlenen van voorzieningen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behoud van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijk verkeer', gaat om individueel te verlenen voorzieningen die aan de behoefte van het individu zijn aangepast. Dat individuele gebruikskarakter van de voorziening betekent niet dat de gemeente het verlenen van die voorziening niet op collectieve wijze kan vormgeven. Of men 'toegang' heeft tot een dergelijke voorziening hangt echter altijd af van de individuele kenmerken van de persoon met een beperking.

Voor de hand liggende vormen waaraan gedacht kan worden zijn: woonvoorzieningen, sportrolstoelen, begeleiding bij zelfstandig wonen, dagbesteding voor ouderen, maaltijdvoorziening, sociale alarmering, vervoersvoorzieningen, klussendiensten, algemeen maatschappelijk werk of vormen van psychosociale hulpverlening.

Waar ik met het project uiteindelijk naar toe wil, is dat ouderen door een zinvolle activiteit een hoger welzijn en een betere gezondheid zullen ervaren. Het is van belang dat het project ook toegankelijk is voor ouderen die te kampen hebben met een bepaalde beperking. Zoals u eerder heeft kunnen lezen heeft psychisch en fysiek welbevinden erg met elkaar te maken. Door het project verwacht ik dat zowel de psychische als de fysieke toestand van ouderen verbetert, zij langer op zichzelf kunnen blijven wonen en zij minder snel een beroep hoeven te doen op speciale voorzieningen (WMO, 2006).

5.4 Samenvatting

Het aantal ouderen neemt de komende jaren sterk toe. Mensen leven te veel naast elkaar in plaats van met elkaar. Door de individualisering neemt de kans op wrijving tussen verschillende groepen toe.

Door de modernisering en technologisering wordt een beroep gedaan op de flexibiliteit. Vooral voor ouderen kan dit soms problemen opleveren. Het contact met jongeren kan hen helpen beter geïnformeerd te blijven over de ontwikkelingen, zodat ze kunnen profiteren van de nieuwe technische mogelijkheden.

Status en volwaardig burgerschap zijn geen kenmerken die snel worden toegekend aan ouderen. Over het algemeen heeft de samenleving vrij weinig verwachtingen van ouderen. Wanneer er voldoende erkenning bestaat voor vrijwilligerswerk en ouderen gestimuleerd

worden vrijwilligerswerk te doen, zal dit de mate waarin ouderen worden gewaardeerd waarschijnlijk ten goede komen.

De vermaatschappelijking van de zorg gaat er om dat ook mensen met beperkingen deel kunnen nemen aan de samenleving en zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Men moet zoveel mogelijk zelf zorgen voor hulp en ondersteuning, terwijl de onderlinge betrokkenheid in de buurt gering is en het netwerk van ouderen vaak klein is. Om dit te realiseren is een krachtig informeel netwerk nodig om ouderen te ondersteunen.

Volgens de WRR is het tijd voor generatiebewust beleid. Dat generaties elkaar tot steun zijn stelt de WRR mede als doel. Er is een tekort aan volwassenen die aandacht hebben voor jongeren. Dit gegeven ondersteunt het belang van intergenerationeel contact.

Het doel van de Wet maatschappelijke ondersteuning is dat iedereen kan meedoen aan de samenleving en dat onderlinge betrokkenheid moet worden vergroot, zoals uit de ontwikkelingen ook bleek. Via negen verschillende prestatievelden dient het doel van de Wmo te worden gerealiseerd. Deze scriptie heeft belangrijke raakvlakken met drie van de prestatievelden. Hoe deze prestatievelden mijns inziens kunnen worden gerealiseerd beschrijf ik in *hoofdstuk 8, CMV antwoord*.

6 Intergenerationeel werken en relevante projecten

6 Intergenerationeel werken en relevante projecten

Voor het oplossen of voorkomen van de eenzaamheidsproblematiek is het van belang dat ouderen werken aan hun sociale netwerk en hun plaats in de maatschappij. Ik ga in deze scriptie uit van een intergenerationele aanpak. Door een intergenerationele aanpak wordt het netwerk van ouderen vergroot en verwerven zij een nieuwe, meer betekenisvolle plaats in de samenleving. Daarnaast bestaan er voordelen voor allerlei doelgroepen en op het niveau van de buurt.

In dit hoofdstuk ga ik in op het belang van intergenerationeel werken. Tevens beschrijf ik enkele projecten om een helderder beeld te schetsen van de resultaten in de praktijk. Deze projecten gebruik ik ter inspiratie voor het uiteindelijke antwoord op de hoofdvraag.

6.1 Intergenerationeel werken

Een intergenerationeel project is een activiteit waarbij twee of meer generaties met elkaar in contact komen om elkaar te helpen, gezamenlijke belangen te realiseren of om de dialoog aan te gaan over onderlinge conflicten. Het kan gaan om eenmalige, oppervlakkige contacten, maar ook om indringende en emotionele confrontaties, al dan niet binnen langdurige persoonlijke relaties. Intergenerationele projecten stimuleren het erbij horen en volwaardig maatschappelijk participeren, ofwel de sociale integratie van jong en oud (Penninx, 2003). Het uitgangspunt van intergenerationele projecten is dat ieder mens van waarde kan zijn voor anderen, ongeacht de leeftijd (Penninx, 1995).

Het gaat er niet om dat de deelnemers vrienden van elkaar worden of wekelijks bij elkaar op bezoek gaan, het gaat er om dat het contact tussen verschillende generaties een bekend fenomeen wordt, waarvan de hele maatschappij het voordeel ziet. Een kenmerk van intergenerationele projecten is de ervaring dat de ander bestaat, recht van spreken heeft en iets te bieden heeft. De ervaring ook dat 'vreemd' niet synoniem is met bedreigend of minderwaardig.

Intergenerationele projecten mobiliseren de levenservaring van ouderen voor het welzijn van kinderen en jongeren. Intergenerationele projecten kunnen een mix van opbrengsten genereren voor de deelnemers, zoals nieuwe sociale contacten, uitwisseling van praktische en emotionele steun, nieuwe competenties, toegenomen zelfvertrouwen, uitwisseling van waarden en normen, inzicht in de continuïteit van de menselijke levensloop, nieuwe zingeving en binding aan sociale verbanden (Penninx, 2003).

Wat het concrete voordeel is voor de verschillende doelgroepen en partijen zet ik hierna uiteen.

Voordeel voor kinderen en jongeren

Dat intergenerationele projecten generaties bij elkaar brengen, heeft u zojuist kunnen lezen. Sociale cohesie is in het belang van de hele maatschappij. Kinderen en jongeren, die aan het begin van hun leven staan, kunnen daarover nog veel leren.

Ze kunnen niet weten hoe het is om oud te zijn in de huidige samenleving. Het omgekeerde geldt voor ouderen. Zij zijn weliswaar zelf jong geweest, maar kunnen het jong zijn niet ervaren onder de huidige maatschappelijke omstandigheden. Communicatie is nodig om elkaar beter te begrijpen (Penninx, 1995).

Kinderen hebben vandaag de dag aanzienlijk minder mogelijkheden dan vroeger om volwassenen buiten het gezin te leren kennen. Van de rijkdom die in hun omgeving aanwezig is in de vorm van kennis en ervaring van buurtgenoten, profiteren zij niet meer. Kinderen hebben minder gelegenheid om het besef te ontwikkelen dat de wereld ouder is dan zijzelf en hun ouders. Het beperkt hun kansen om zich in te leven in andere mensen die in een andere tijd hebben geleefd, andere beroepen hebben gehad en lichamelijk en geestelijk een andere conditie hebben dan zij thuis en op school tegenkomen. Het ontbreken van contact met oudere buurtgenoten ontnemt kinderen een belangrijke mogelijkheid om te ontdekken dat senioren ook gewone mensen zijn met wie zij plezier kunnen hebben. Het ontbreken van zulke concrete ervaringen maakt het voor kinderen moeilijker om senioren te respecteren en met hen om te gaan in hun dagelijkse omgeving. De levenservaring en levenshouding, de rust, de aandacht en het geduld die senioren naar kinderen kunnen uitstralen, zijn heilzaam voor het kind.

Dankzij intergenerationele projecten ervaren kinderen meer variatie in hun sociale netwerk en krijgen ze meer warmte en aandacht. Daarnaast leren ze omgaan met verschillende waarden en normen en denken ze minder stereotiep over ouderen.

Door intergenerationele projecten ontwikkelen kinderen en jongeren gemeenschapszin en leren ze rekening houden met kwetsbare mensen. Ze ontwikkelen sociale vaardigheden en ontvangen waardering voor hun helpende gedrag. Verder is de ontwikkeling van meer zelfwaardering een belangrijke bijkomstigheid (Penninx, 2003).

Het is voor kinderen zinvol om in contact te komen met ouderen, zij kunnen veel leren van ouderen en

zichzelf daardoor beter ontwikkelen. Naast de voordelen voor kinderen zijn er uiteraard ook voordelen voor ouderen, hierover beschrijf ik meer in de volgende paragraaf.

Voordeel voor ouderen

Ik heb gekozen voor een intergenerationele aanpak om eenzaamheid te voorkomen of te verminderen. Intergenerationele projecten worden omschreven als een 'win-win situatie' (Penninx, 2003).

Met het ouder worden neemt de omvang van het sociaal netwerk af en kunnen lichamelijke of psychische beperkingen en een verminderde mobiliteit hun tol gaan eisen. Ouderen krijgen door intergenerationele projecten nieuwe sociale contacten. Behalve kinderen en

jongeren ontmoeten ze ook ouders, beroepskrachten en bij het project betrokken leeftijdsgenoten. Dankzij nieuwe sociale rollen ontnemen ouderen zingeving en krijgen ze meer begrip voor de jeugd. Mensen die beschikken over een groot sociaal netwerk zijn over het algemeen zelfredzamer en beter geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen, hetgeen in het vorige hoofdstuk aan bod is gekomen.

Het contact met kinderen houdt ouderen betrokken bij de wereld en voorkomt dat zij geïsoleerd raken en ‘vastgeroeste’ opvattingen krijgen. Zij kunnen uiting geven aan hun verbondenheid met de moderne tijd en aan de behoefte iets na te laten. Ze krijgen extra opleiding en presteren beter op cognitieve dimensies (onder andere geheugenfuncties). Net als kinderen ontwikkelen ook ouderen meer zelfwaardering.

Ouderen zijn erbij gebaat een rol in de opvoeding van kinderen te spelen omdat zij daardoor hun eigen levenservaring actief kunnen inzetten en samen met ouders en beroepskrachten waarden als respect en sociaal gevoel kunnen doorgeven.

Iets positiefs voor kinderen kunnen betekenen doet ouderen niet alleen goed, het roept ook op een natuurlijke manier respect op. Het gevoel ‘ertoe te doen’ en een positieve bijdrage te leveren aan toekomstige generaties is voor veel ouderen een manier om zin te geven aan hun leven. (Penninx, 2003).

Werken aan en tegen eenzaamheid kan dus zeer goed door projecten te organiseren waarin ouderen in contact komen met andere generaties. Het is verder een kwestie van de juiste middelen en een goede coördinatie. Een CMV’er is een zeer geschikt persoon om de coördinatie op zich te nemen en het een project tot uitvoering te brengen.

Voordeel voor de buurt

Op het niveau van de buurt draagt intergenerationeel werken bij aan het vreedzaam samenleven van generaties en culturen en aan verbetering van de positie van jongeren en ouderen in de buurtdemocratie. Er is dus niet alleen een voordeel voor kinderen.

De buurt profiteert, dankzij minder sociale uitsluiting, door voorzieningen op grond van leeftijd. Jongeren en ouderen worden beter opgenomen in de wijkdemocratie. Verder is er een toegenomen betrokkenheid van burgers bij elkaar: ze hebben meer weet van elkaar, er is sprake van meer inleving en een groter veiligheidsgevoel. Nieuwe kleinschalige verbanden gaan fungeren als informele sociale vangnetten (Penninx, 2003).

Beleidsmatig voordeel

Tot slot ga ik kort in op het beleidsmatige voordeel. Intergenerationele projecten vormen een antwoord op problemen die tot nu toe doorgaans in aparte beleidskaders werden omschreven: lokaal jeugdbeleid, lokaal ouderenbeleid en gebiedsgericht lokaal sociaal beleid. Intergenerationeel werk overstijgt, vernieuwt en verbindt deze kaders (Penninx, 2003).

In jeugdbeleid wordt opgenomen hoe de kansen van jeugdigen kunnen worden vergroot en uitval kan worden voorkomen. Middels intergenerationele projecten kan hieraan een bijdrage worden geleverd. De regering heeft haar visie op de vergrijzing tot aan 2030 op papier gezet. De visie behandelt onderwerpen als zorg, wonen, veiligheid, mobiliteit, arbeid en participatie. Door intergenerationeel te werken, wordt de positie van ouderen op het gebied van enkele van deze onderwerpen (zoals de participatie van ouderen) verbeterd.

De ontwikkeling van sociaal beleid betekent werken aan sociale kwaliteit. Het doel is vooral het versterken van de sociale infrastructuur. Daaronder wordt verstaan het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen dat tot doel heeft individuele burgers in hun eigen omgeving de mogelijkheid bieden om actief deel te (blijven) nemen aan de samenleving.

Intergenerationeel werken versterkt de sociale infrastructuur en heeft duidelijke raakvlakken met de doelen die in het sociaal beleid zijn geformuleerd.

Huidige situatie

In Nederland heeft 31% van de 65-plussers weinig tot geen contact met jongeren onder de 25 jaar. Naarmate de leeftijd stijgt neemt het contact met jongeren af. Een op de vijf 75-plussers heeft nooit contact met 25-minners.

In landen als Ierland en Denemarken, waar de generaties relatief meer contact hebben met elkaar, hebben ouderen een positiever beeld van jongeren dan in landen met minder intergenerationele contacten.

Ouderen in Nederland participeren graag in wat bredere sociale verbanden. In ons land ontwikkelt intergenerationeel werk zich vooral in de sfeer van sociale buurtontwikkeling en in sociale instituties op het gebied van onderwijs, vrije tijd, wonen en zorg. De contacten variëren van elkaar ontmoeten en elkaar beter leren kennen, tot elkaar beïnvloeden door hulp, steun, gezamenlijke actie en debat (Penninx, 2003).

Knelpunten

In de literatuur wordt vooral vol lof geschreven over intergenerationeel werken. Ik verwacht inderdaad dat de manier van werken veel op kan leveren voor meerdere generaties, maar dat kan alleen als beide generaties open staan voor elkaar en er goede situaties worden gecreëerd. Wanneer één van beide doelgroepen veel tijd en energie steekt in een project en de andere doelgroep weinig interesse heeft, kan dit zeer teleurstellend zijn. Het negatieve beeld dat over de andere doelgroep bestaat wordt in die zin alleen maar versterkt wat intergenerationeel contact in het vervolg belemmert.

Niet alle ouderen zijn geschikt en in staat om contact te hebben met kinderen. Er moet rekening worden gehouden met de fysieke en psychische toestand van een oudere. Daarnaast kunnen zij in contact komen met moeilijk opvoedbare kinderen. Indien lastige situaties zich voordoen is het van belang dat een oudere voldoende toegerust is of wordt om geschikte begeleiding te geven aan het kind. Verder durven mensen wellicht niet deel te nemen aan een dergelijk project, omdat ze bang zijn dat ze niet geschikt zijn. Goede voorlichting en eventueel training is dus belangrijk.

Werving van allochtone deelnemers kan lastig zijn, misschien is dan een contactpersoon nodig om deze groep te begeleiden. Verder kan de hoge leeftijd van sommige deelnemers van invloed zijn op de continuïteit, hoe ouder mensen zijn, hoe meer gezondheidsproblemen ze kunnen hebben.

Het is een gegeven dat kinderen en ouderen in onze maatschappij momenteel ver van elkaar af staan. Het contact kan onwennig zijn en de gebruiken van beide doelgroepen

kunnen ver uit elkaar liggen. Dit kan natuurlijk interessante uitwisseling opleveren, maar het kan het contact tussen de doelgroepen ook bemoeilijken.

Wanneer ouderen met de term opa en oma worden aangesproken, kan hen dit afschrikken, zo wil men niet worden aangesproken. Het is belangrijk om een goede manier van aanspreken te kiezen. Tot slot kunnen ouders van kinderen tegenwerken. Een goed opgeleide docent zal naar verwachting meer vertrouwen van de ouders krijgen dan een bejaarde die zij niet kennen.

Voor al deze knelpunten is het van belang dat er in de opzet van een project rekening mee wordt gehouden. Beide doelgroepen, betrokken partijen en ook de ouders dienen goed te worden geïnformeerd. Het is van belang dat iedereen weet waar hij of zij mee instemt en wat er verwacht kan worden. Dit voorkomt onnodige teleurstellingen en verhoogt de kans op succes.

6.2 Relevante projecten

Intergenerationeel werken lijkt nog redelijk onbekend te zijn. Er zijn wel een aantal voorbeelden van projecten, maar van niet alle projecten is bekend of het doel behaald is. Ik zet een aantal projecten op een rij, waarin op verschillende wijzen vorm wordt gegeven aan intergenerationele ontmoetingen. De diverse projecten vormen voor mij een inspiratie voor het beantwoorden van de hoofdvraag in *hoofdstuk 8, CMV antwoord*.

Project: Zaanstad, Masterclass 'Grijs en Groen'.

Doel: Door dit project gaat het human capital van ouderen niet verloren. Ouderen voelen zich door dit initiatief positief gewaardeerd. Ouderen geven niet alleen hulp, maar worden op straat ook herkend door 'hun kinderen'. Elkaar groeten wordt weer vanzelfsprekend.

Methode: Een wijkgerichte activiteit waarbij oudere wijkbewoners kennis en vaardigheden uit hobby en beroep overdragen aan leerlingen van een basisschool (Penninx, 2003).

Dit project spreekt mij heel erg aan. De school waarin leerlingen en ouderen elkaar ontmoeten is voor de leerlingen een vertrouwde omgeving. Herkend worden en jezelf positief waarderen vind ik belangrijke aspecten.

Project: Oma en opa project, Alphen a/d Rijn 2001.

Doel: Het samenbrengen van verschillende generaties en het inzetten van (levens)ervaring van ouderen in gezinnen. Ouderen krijgen ruimte om iets te kunnen betekenen voor anderen of de maatschappij, ze blijven onder de mensen, vinden het leuk om met kinderen om te gaan, hebben tijd over en kunnen ervaring en zorg overdragen op andere generaties, wat hen een uitdaging biedt. Door dit project wordt tegemoet gekomen aan de wensen van ouderen.

Methode: Oudere vrijwilligers ondersteunen gezinnen met gehandicapte kinderen of gezinnen met jonge kinderen die door omstandigheden behoefte hebben aan (opvoedings)ondersteuning (NIZW, 2006b).

Ook dit project benadrukt het positieve van ouderen, wat een bijdrage kan leveren voor kinderen en de maatschappij. Ik vind het goed dat ouderen betrokken worden bij de opvoeding. Zelf zet ik uiteindelijk in op meer diverse talenten van ouderen, op hun hobby's en dergelijke.

Project: Narayana (Veldhoven, begindatum 1994, einddatum 2010).

Doel: Het doel van het project is het bevorderen van contact tussen jong en oud en stimuleren dat ouderen vaker buiten het tehuis komen.

Methode: In een verzorgingshuis worden bewoners en kinderen samengebracht zodat gewerkt kan worden aan spullen voor ontwikkelingslanden. Het project wordt begeleid door vijf personen met ondersteuning van 20 vrijwilligers. Narayana heeft samengewerkt met Scouting, scholen, bewoners in de wijk, Artsen zonder Grenzen, een winkeliersvereniging, de bibliotheek, etc. (NIZW, 2006b).

Ik vind het heel mooi dat jong en oud samenwerken aan een project en dan ook nog voor een goed doel. Wat opvalt aan alle projecten is dat ze aansturen op iets positiefs, op een resultaat dat voor meerdere partijen positief is. In het project worden ouderen niet benaderd als zielige oudjes die eindelijk een keer iemand zien, de negatieve aspecten van hun leven worden niet benadrukt, het gaat er om hoe ver je samen kunt komen.

Project: Gescheiden verleden, gedeeld heden.

Doel: Ouderen halen herinneringen op en delen deze met kinderen en jongeren in de buurt. Verder, het doorbreken van sociaal isolement door de ouderen met elkaar hun verleden te laten herbeleven en de balans op te laten maken.

Methode: Reminiscentie, dit is een methodiek die wordt gebruikt in het opbouwwerk of in de ouderenzorg en waarbij wordt gewerkt met herinneringen door het ophalen van oude foto's of voorwerpen. Het doel is; recht doen aan de identiteit van de deelnemer, waardoor wordt bijgedragen aan het gevoel van welbevinden.

Deze methode sluit goed aan op de natuurlijke behoefte van ouderen om over vroeger te praten, ongeacht hun herkomst. Een vaste plek voor de bijeenkomsten is belangrijk, net als goede begeleiding. Vertellers presenteren op school en voelen zich serieus genomen als ze daarvoor een vergoeding krijgen (NIZW, 2006b).

De reminiscentiemethode vind ik heel goed, ik wil alleen verder gaan dan alleen vertellen en luisteren. Ik vind het belangrijk dat ouderen kinderen direct ergens mee helpen.

Kinderen zullen de verhalen zelf waarschijnlijk heel boeiend vinden en er ook iets van leren, maar ik verwacht dat iets nieuws en leuks leren van ouderen hen eerder bijblijft.

Normen en waarden en ervaringen van ouderen kunnen dan tijdens het samenwerken worden overgebracht.

Project: Signaleringsinstrument Thuiszorg Zuidwest-Friesland.

Doel: Het achterliggende probleem van eenzaamheid wordt duidelijk, men krijgt inzicht in oplossingsrichtingen voor zijn/ haar probleem. De huishulp kan eenzaamheid en sociaal isolement signaleren en oplossingen aandragen. Verder kan de huishulp een behoefteanalyse maken en oplossingsrichtingen aanreiken.

Methode: Kaart met stellingen om eenzaamheid bij oudere cliënten van de thuiszorg te signaleren. De kaart brengt het achterliggende probleem van eenzaamheid in kaart waaraan lokale oplossingsrichtingen gekoppeld zijn. Geschikt voor alle medewerkers van de thuiszorg, dus zowel verpleging als verzorging als de huishoudelijke zorg. De signaleringslijst bestaat uit een aantal stellingen waarop bevestigend of ontkennend geantwoord kan worden.

Afhankelijk van de formulering van de stelling (negatief of positief) kan het antwoord van de cliënt een indicatie zijn van eenzaamheid of sociaal isolement en het achterliggende probleem (zoals problemen met sociale vaardigheden of gebrek aan een betekenisvol contact). Wanneer is vastgesteld wat in grote lijnen het probleem kan zijn, wordt dit vertaald naar oplossingsrichtingen. De meerwaarde van het instrument is dat het vanuit cliëntperspectief samenhang creëert (NIZW, 2006b).

De thuiszorg zie ik als zeer belangrijke schakel voor een project. Vanuit de thuiszorg kan worden gesignaleerd en doorverwezen. De kaart met stellingen zie ik als zeer positief en kan worden meegenomen in mijn uiteindelijke project.

Project: Gilde Zoetermeer richt zich op 50-plussers, die betrokken willen blijven bij de maatschappij en hun kennis, ervaring en vaardigheden op allerlei gebied belangeloos willen overdragen aan een ieder die daarom vraagt.

Doel: Gilde Zoetermeer organiseert de overdracht van kennis en ervaring van Zoetermeerse senioren aan individuele personen en non-profit organisaties.

Methode: Gilde Zoetermeer brengt aanbieders en aanvragers van kennis bij elkaar op basis van wederzijdse vrijwilligheid. De praktijk leert dat beide partijen deze manier van werken als heel verrijkend ervaren (NIZW, 2006b).

Via een Gilde systeem wil ik uiteindelijk zorgen dat de juiste ouderen op de juiste plek komen in het project dat ik beschrijf. In *hoofdstuk 8, CMV antwoord* beschrijf ik hier meer over.

6.3 Samenvatting

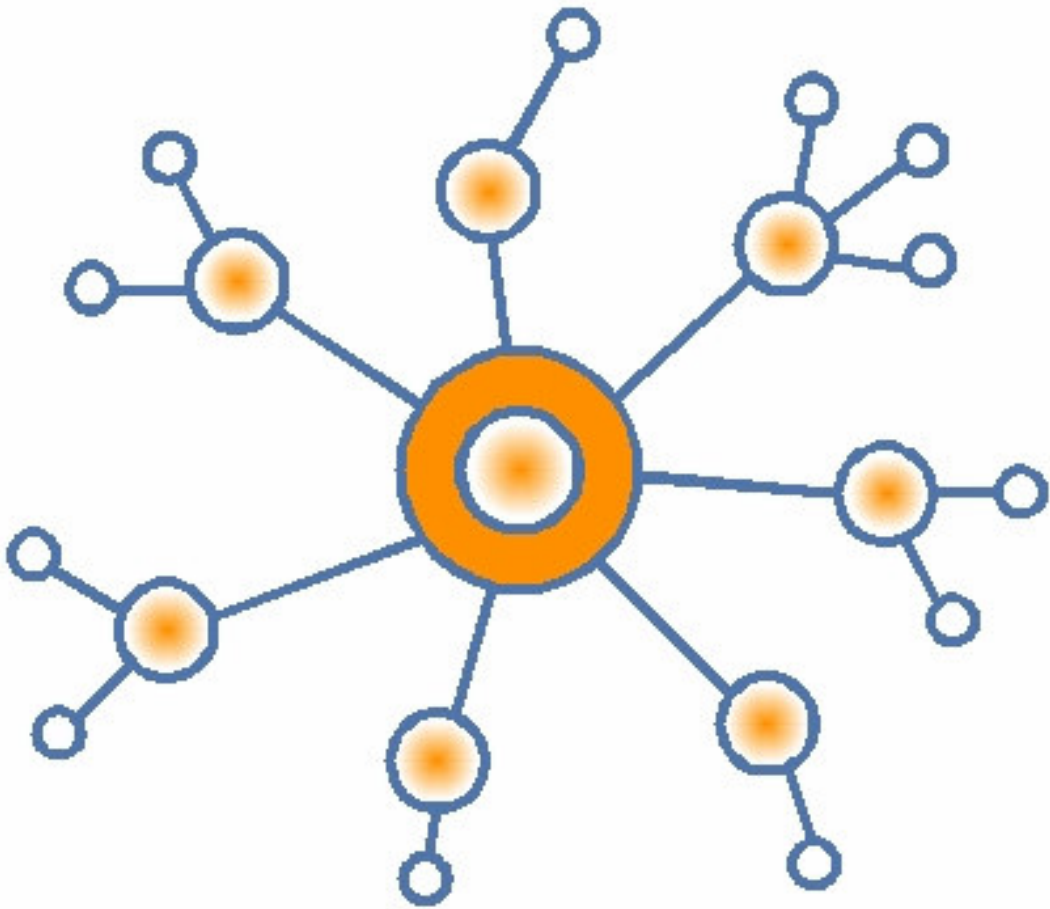
Intergenerationeel werken vormt een antwoord op problemen van verschillende beleidskaders. Het brengt verschillende generaties bij elkaar en benadrukt dat iedereen van waarde kan zijn. Verder is het niet alleen effectief voor het terugdringen of verminderen van de eenzaamheid. De manier van werken draagt ook bij aan het versterken van de eigenwaarde en aan het gevoel ‘van onze wijk’ dat mensen op den duur zullen krijgen. In de buurt ontstaat minder sociale uitsluiting en ontstaat een grotere onderlinge betrokkenheid.

Er zijn vele voordelen te noemen voor zowel jong als oud: er ontstaan nieuwe sociale contacten, deelnemers verwerven nieuwe competenties, er is ruimte voor uitwisseling van waarden en normen en dat is lang niet het enige. Middels intergenerationele projecten krijgen ouderen een nieuw sociaal netwerk, zij zijn zelfredzamer als zij over een groter sociaal netwerk beschikken.

Naast voordelen kent intergenerationeel werken ook een aantal knelpunten. Het is van belang dat goed wordt nagedacht over de mogelijke knelpunten en dat bij het organiseren van de ontmoetingen tussen verschillende generaties aandacht wordt besteed aan het informeren van verschillende betrokkenen. Wanneer extra aandacht of training wordt vereist, moet hiervoor ruimte worden gecreëerd.

Van alle projecten en methodes die ik heb beschreven, zijn er een aantal projecten die er voor mij uitspringen. Projecten waarin jong en oud elkaar ontmoeten op school, vind ik erg interessant. Verder vind ik de signalerende rol van de thuiszorg zeer geschikt om in kaart te brengen waar eenzame ouderen zich bevinden. Zelf ben ik voorstander van het benaderen van mensen op basis van hun talenten. Dit zie je terug in Gilde Zoetermeer. Op welke wijze ik de verschillende methodes combineer om tot een geschikte intergenerationele aanpak te komen beschrijf ik in *hoofdstuk 8, CMV antwoord*.

7 Spelers in het netwerk

7 Spelers in het netwerk

In dit hoofdstuk besteed ik allereerst aandacht aan de rol van een opbouwwerker omdat een CMV'er mijns inziens in de hoedanigheid van een opbouwwerker een belangrijke rol kan spelen rondom het begrip eenzaamheid.

Allereerst geef ik een definitie van opbouwwerk, vervolgens ga ik in op het werk en de doelen, waarna ik de visie van Broeksma uiteenzet. Tot slot beschrijf ik enkele aandachtsvelden.

Naast een goede coördinatie van een opbouwwerker, zijn verschillende organisaties belangrijk om het project, dat beschreven staat in hoofdstuk 8, CMV antwoord, mogelijk te maken. Ik ben uitgegaan van de thuiszorg en de brede school als mogelijke samenwerkingspartners. In paragraaf 7.2 ga ik kort in op de thuiszorg. In paragraaf 7.3 beschrijf ik de brede school.

7.1 Definitie opbouwwerk

Zoals in de voorgaande hoofdstukken geef ik eerst een definitie van het begrip opbouwwerk, zodat u weet op welke wijze ik dit onderwerp benader. Opbouwwerk is een verzamelbegrip voor activiteiten en werkvormen gericht op het beter functioneren van de samenleving voor de mens en van de mens ten opzichte van de samenleving.

Opbouwwerk is nodig omdat er in de moderne samenleving tal van situaties zijn waarin tekorten van die samenleving aan het licht komen en de mens onvoldoende mogelijkheden heeft op die veranderende samenleving in te werken of onvoldoende in staat is zich in een veranderende samenleving te oriënteren (Boer, 1960).

Het opbouwwerk kan bijdragen aan een netwerkvorming en draagt bij aan de mogelijkheid van ouderen om hun vragen en/ of wensen te formuleren en zodoende hun klantpositie te legitimeren. Door stimulans van het opbouwwerk doen meer mensen mee aan organisatie en beheer van activiteiten.

Het begrip netwerk is een steeds terugkomend begrip. Ik zet in de hoedanigheid van opbouwwerker vooral in op het vormen van netwerken en het beter oriënteren op de samenleving (Broekman, 2004).

Doelen

Hieronder beschrijf ik enkele belangrijke doelen van het opbouwwerk. De doelen van het opbouwwerk omvatten thema's welke ik van belang acht bij het voorkomen of verminderen van eenzaamheid, deze luiden als volgt:

- Achterstandsbestrijding: gericht proberen achterstanden op economisch, sociaal of cultureel gebied te verminderen;
- Bevorderen van sociale cohesie en het steunen van persoonlijke ontwikkeling;
- Stimuleren van maatschappelijke en politieke participatie, onder meer door het bevorderen van vrijwillige inzet in de samenlevingsopbouw;
- Het verhogen van het democratische gehalte van de samenleving;

- Het verbeteren van de maatschappelijke positie van groepen die over weinig hulpbronnen beschikken;
- Het oplossen van maatschappelijke vraagstukken;
- Verwezenlijken van een echtvaardige verdeling van invloed en invloedsmogelijkheden en bevorderen van menselijke gelijkwaardigheid (Broekman, 2004).

Door middel van het uiteindelijke project, gecoördineerd als opbouwwerker, wil ik op het gebied van bovenstaande punten ertoe bijdragen dat ouderen een betere positie in de maatschappij verkrijgen en zich minder of niet eenzaam zullen voelen.

Uitgangspunten

Om de rol van opbouwwerker in de context duidelijk te maken, geef ik enkele uitgangspunten van het opbouwwerk weer. Opbouwwerk biedt agogische begeleiding. Het is de taak van de opbouwwerker om groepsleden prikkelend aan te spreken op hun eigen mogelijkheden. Het resultaat is een netwerk tussen verschillende mensen.

Men heeft er recht op dat hun zelfrespect ondanks hun ouderdom weer uit de verf komt. Het opbouwwerk optimaliseert het gebruik van lichamelijke en geestelijke vermogens en vooral ook de sociale capaciteiten. Het voorkomt onnodig verlies van zelfredzaamheid en draagt er aan bij dat bewoners zichzelf positiever beoordelen.

De opbouwwerker heeft een sterk ontwikkeld gevoel voor rechtvaardigheid en een sterke afkeer van discriminatie op grond van sekse, kleur, afkomst of leeftijd. De opbouwwerker heeft een voorkeur voor verandering, maar nog meer voor verbetering.

Ouder worden en ouderen moet positief worden benaderd, als een proces en een kans op succesvol ouder worden. Door het accent uitsluitend te leggen op sociale problemen wordt stigmatisering (ouderen ten onrechte als zeer negatief kenmerken) in de hand gewerkt en het zelfoplossend vermogen van de samenleving onderschat. Het is belangrijk dat de opbouwwerker let op de kansen die er liggen, op de potentie van wijkbewoners, “wat kan ik” in plaats van “wat kan ik niet”.

In de ogen van de opbouwwerker is de mens een actief, belangen georiënteerd, lerend en sociaal wezen. De mens wil deelnemen, dat wil zeggen zich functioneel associëren en zich ergens thuis voelen, deelnemen aan zingevende sociale verbanden. De opbouwwerker besteedt veel aandacht aan wederkerige relaties: aan het optimaliseren van de mogelijkheden van het sociaal netwerk en de buurt als omgeving (Broekman, 2004).

Gezien deze kenmerken is de opbouwwerker een geschikte persoon om voor de belangen van ouderen op te komen. Het benaderen van mensen op basis van potentie en het tegen willen gaan van discriminatie zijn belangrijke uitgangspunten en sluiten aan bij de wijze waarop ik vind dat mensen moeten worden benaderd.

7.2 De thuiszorg

In Nederland maken ongeveer 500.000 mensen gebruik van 'zorg zonder verblijf', hetgeen betekent dat mensen gebruik maken van zorg in hun eigen huis. Thuiszorg is er voor mensen die thuis hulp bij de huishouding, verzorging of verpleging nodig hebben. (Minvws, juni 2007).

Thuiszorg en de Wmo

Sinds de invoering van de Wmo hebben de thuiszorg en de gemeente meer met elkaar te maken. De kern van de Wmo, wat betreft huishoudelijke verzorging (wonen, welzijn en mobiliteit), is dat dit in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de burger is. Waar nodig bieden gemeenten een ondersteunende rol. Zij hebben echter geen zorgplicht, mensen hebben niet automatisch récht op een voorziening.

De thuiszorg heeft zich in de afgelopen jaren, in het licht van de maatschappelijke wens tot het wegwerken van wachtlijsten, steeds meer ontpopt tot een 'productiebedrijf' dat problemen van mensen oplost. Deze ontwikkeling is door de overheid sterk gestimuleerd.

Oorspronkelijk is het een taak van de thuiszorg om de zelfredzaamheid van mensen te stimuleren via individuele ondersteuning en ondersteuning van mantelzorg en sociale netwerken. Thuiszorginstellingen willen hun verantwoordelijkheid nemen om ondersteuning te bieden aan mensen in buurten en wijken om de zelfredzaamheid van burgers te verhogen.

De landelijke vereniging thuiszorg (LVT) pleit ervoor dat de werkgelegenheid aandacht krijgt in de discussie over de Wmo. Ongeveer 50% van het werk van de thuiszorg bestaat uit huishoudelijke verzorging. Dagelijks zijn 90.000 medewerkers in de weer met deze vorm van zorgverlening. Uitgaande van deze situatie, is het een realistische verwachting dat de invoering van de Wmo grote invloed zal hebben op de werkgelegenheid. Kwantitatief en mogelijk ook kwalitatief (LVT, 2004).

De oorspronkelijke taak van de thuiszorg, de zelfredzaamheid van mensen stimuleren, sluit goed aan bij deze scriptie. Middels het project wat ik in *hoofdstuk 8, CMV antwoord* beschrijf, zal de zelfredzaamheid van mensen groter worden, mede dankzij de inzet van de thuiszorg. De thuiszorg kan dankzij het project zijn

oorspronkelijke taak meer vervullen en heeft een grotere verantwoordelijkheid aangaande de leefsituatie van oudere cliënten. Niet alleen krijgt de thuiszorg meer verantwoordelijkheid wat betreft de zelfredzaamheid, ook werkt de thuiszorg mee aan het realiseren van enkele prestatievelden welke de Wmo heeft opgesteld, wat aan bod kwam in *hoofdstuk 5, Maatschappelijke ontwikkelingen en beleid*. Dit betekent dat zij meer

financiële middelen tot hun beschikking zullen krijgen en dat de werkgelegenheid niet in gevaar hoeft te komen.

7.3 De brede school

Een brede school is een netwerk van onderwijs en andere voorzieningen voor kinderen en ouders, zoals opvang, zorg, welzijn, cultuur, sport en dergelijke, met als doel de actieve deelname van kinderen aan de samenleving te bevorderen, kinderen een goede “dagindeling” te bieden, mogelijke achterstanden van

kinderen weg te nemen en hun sociale competenties te vergroten (OCW, 2000).

Het schoolse leren stuit steeds meer op grenzen en verlangt nieuwe didactische werkvormen. Er is een toegenomen behoefte aan vrijetijdsactiviteiten buiten schooltijd en de toenemende afstemming hiervan op het onderwijs (Waal, de. 2004).

De brede school is een samenwerkingsverband tussen partijen die zich bezighouden met opgroeiende kinderen. Doel van het samenwerkingsverband is de ontwikkelingskansen van de kinderen te vergroten.

Activiteiten, georganiseerd door de brede school en verschillende organisaties in de wijk, bevorderen de sociale samenhang in een wijk omdat in de praktijk blijkt dat deze samenwerking zorgt voor de komst van nieuwe voorzieningen.

De betrokkenheid van ouders kan worden vergroot, ze krijgen tevens de kans op scholing. Werkende ouders ervaren meer rust omdat hun kind op een goede en leerzame manier wordt opgevangen, hun kind wordt leuke en zinvolle activiteiten aangeboden. Kinderen krijgen meer ontwikkelingsmogelijkheden. Eventuele problemen kunnen in een vroeg stadium worden gesignaleerd en er kan, waar nodig, hulp worden geboden. Kinderen met specifieke talenten krijgen een kans deze te ontplooien door de diverse activiteiten (bredeschool, mei 2007).

Stimuleren van sociale competenties

Natuurlijk zijn goede leerervaringen binnen de brede school van groot belang. Naast de primaire taak van elke afzonderlijke instelling zijn in de brede school een viertal actievelen te onderscheiden.

Het eerste actieveld is het stimuleren van sociale competenties. In de brede school gaat niet alleen aandacht uit naar de cognitieve ontwikkeling. Sociale vaardigheden en culturele

ontwikkeling zijn net zo goed belangrijke "startkwalificaties" voor maatschappelijke participatie, een beroep en/of latere zorgtaken. De brede school wil kinderen in staat stellen hun leef- en ervaringswereld in sociale en culturele zin te verbreden. De brede school wil voor kinderen een stimulerende omgeving bieden, waarin ze ervaringen opdoen in verschillende rollen en sociale verbanden. Aandacht gaat uit naar het verrijken van de omgeving.

Stimuleren van participatie via opvang- en vrijetijdsvoorzieningen

Het tweede actieveld heeft te maken met participatie in diverse verbanden. De ontwikkeling van sociale competenties is onlosmakelijk verbonden met participatiemogelijkheden. Leren optreden in diverse sociale verbanden veronderstelt participatiemogelijkheden daarin. Vrijetijdsactiviteiten creëren extra mogelijkheden waarin sociale competenties ontwikkeld worden. De brede school wil kinderen een zinvolle vrijetijdsbesteding bieden en de huidige mogelijkheden op elkaar afstemmen.

Zorgen voor de kwaliteit van de leefomgeving

Het derde actieveld heeft te maken met de leefomgeving. De brede school wil een veilig en stimulerend schoolklimaat scheppen in samenhang met een veilige en stimulerende buurtomgeving. De brede school wil ontmoetingsmogelijkheden bieden voor ouders en aandacht besteden aan hun wensen en behoeften. De brede school richt zich met name op kinderen en hun ouders en in mindere mate op de buurt. Toch wordt gedurende het ontwikkelingsproces van de brede school ook aandacht besteed aan de kwaliteit van de sociale en ruimtelijke omgeving in de buurt.

Bevorderen van zorgverbreding en dienstverlening

Het laatste actieveld gaat over zorgverbreding en dienstverlening. Zorgverbreding is de uitbreiding en versterking van maatregelen en activiteiten ten behoeve van een optimale zorg voor jeugdigen. Het is erop gericht om gedrags- en leerproblemen tijdig op te merken, te verhelderen en te verhelpen. De brede school brengt kennis, deskundigheid en specifieke vaardigheden van medewerkers van de partners in de brede school en van andere organisaties samen. Samenwerking is gericht op het aanbrengen van samenhang in het aanbod en het creëren van een doorgaande lijn van zorg. Ook wil de brede school de toegankelijkheid van voorzieningen, die zorg- en dienstverlening aanbieden vergroten (Beleidsplan brede school Vaals, 2003).

7.4 Samenvatting

Opbouwwerk is erop gericht dat de samenleving beter functioneert voor de mens en andersom. Het opbouwen van netwerken, wat ik in deze scriptie van zeer groot belang acht, is een taak die valt onder de verantwoordelijkheid van een opbouwwerker.

Opbouwwerk helpt het zelfrespect van mensen te herkrijgen of te vergroten door in te zetten op de capaciteiten van de mens. De opbouwwerker wil verbetering bereiken en ouderdom benaderen als positief. Het is zaak dat de nadruk wordt gelegd op de mogelijkheden van mensen.

Zoals in deze scriptie al vaker naar voren is gekomen, is het van belang dat ouderen beschikken over een kwalitatief goed sociaal netwerk en betrokkenheid in de buurt. Ook de opbouwwerker acht zo'n netwerk in de buurt van belang.

De thuiszorg heeft invloed ondervonden van de ingevoerde Wmo. De oorspronkelijke verantwoordelijke en betrokken taak van de thuiszorg dreigt naar de achtergrond te verdwijnen. De Wmo geeft het werk van de thuiszorgmedewerkers een andere inhoud. Middels het project dat in het volgende hoofdstuk wordt beschreven, krijgt de thuiszorg weer de kans om de oorspronkelijk geformuleerde doelen te realiseren.

Tot slot zet de brede school zich in om de ontwikkelingskansen van kinderen te verbeteren. Er is zowel aandacht voor de problemen als voor de kwaliteiten van kinderen. In vier actievelen worden verschillende doelen en uitgangspunten beschreven.

Door verschillende organisaties te betrekken worden de mogelijkheden voor kinderen vergroot. Dit uitgangspunt komt in het volgende hoofdstuk aan bod.

8 CMV antwoord

8 CMV antwoord

Op basis van mijn literatuuronderzoek geef ik antwoord op de hoofdvraag, welke ik aan het begin van de scriptie uiteenzette. Ik ben uitgegaan van een maatschappelijk vraagstuk rondom ouderen en zal op basis van het literatuuronderzoek een passend antwoord formuleren op de eenzaamheids problematiek.

In dit hoofdstuk geef ik antwoord op de hoofdvraag door een project te beschrijven op basis van verschillende actuele thema's, te weten: de CMV'er als intermediair, netwerkontwikkeling, wijkgericht werken, talentontwikkeling en vraaggericht werken.

In dit hoofdstuk begin ik met een korte inleiding waarin ik de hoofdlijnen en het doel van het project weergeef, vervolgens ga ik in op de verschillende thema's, waarbij de grondvormen van CMV aan bod komen.

“Oog voor talent”

Zoals ik al eerder heb aangegeven, beantwoord ik de hoofdvraag in de vorm van een project. Het project waar ik uiteindelijk op uit ben gekomen, noem ik ‘Oog voor talent’. Oog hebben voor talent betekent niet alleen dat opbouwwerkers ouderen benaderen op basis van hun talenten, het betekent ook dat kinderen oog hebben voor de mogelijkheden van ouderen, in plaats van dat ze oog hebben voor de onmogelijkheden van ouderen. Tot slot gaat oog hebben voor talent over de aandacht die ouderen voor kinderen hebben. Zij zetten hun eigen talenten in om de kwaliteiten van kinderen te vergroten.

De ontmoetingsvorm, welke zal bijdragen aan een vergrootte participatie van zowel ouderen als kinderen, luidt als volgt: kinderen en ouderen ontmoeten elkaar op de brede school, waar ouderen les of ondersteuning aan kinderen geven.

De opbouwwerker legt contact met verschillende organisaties, welke ik in *hoofdstuk 7, Spelers in het netwerk*, uiteen heb gezet. Thuiszorgmedewerkers signaleren eenzaamheid en/of de behoefte aan een zinvolle invulling van de vrije tijd. Vanaf dat moment gaat het balletje rollen voor de ouderen. Zij kunnen zich aanmelden bij de talentenbank en aangeven over welke kennis, ervaring of talenten zij beschikken.

Actieve en ondernemende ouderen kunnen vrijwilligerswerk doen bij de talentenbank en waar nodig ouderen één op één aanspreken op de mogelijkheden en hen stimuleren deel te nemen aan het project.

Op basis van de aanwezige talenten kan er een aanbod worden gedaan vanuit de talentenbank naar de brede school. Andersom is het ook mogelijk dat de brede school een bepaald project wil organiseren en op basis daarvan een aanvraag indient bij de talentenbank voor geschikte gastdocenten.

Centraal in het project staan ontmoeting en uitwisseling en belangrijk is dat negatieve vooroordelen verdwijnen of verminderen en verschillende doelgroepen meer deel gaan uitmaken van elkaars leefwereld.

Het project draagt bij aan de ontwikkeling van het kind en diens vermogen zich in te leven in anderen. Voor ouderen betekent het dat zij een zinvolle invulling hebben voor hun vrije tijd, maatschappelijke erkenning zullen ervaren en door middel van een nieuw sociaal netwerk minder of niet eenzaam zullen zijn. Een gevolg is onder andere: meer sociale cohesie.

Coördineren, terugkomdagen organiseren voor vrijwilligers, mensen stimuleren om zoveel mogelijk zelfstandig aan de slag te gaan en ze daarvoor toerusten, subsidies aanvragen en nog veel meer taken, liggen er voor de opbouwwerker. In de hiernavolgende paragrafen ga ik meer in op de rol van de opbouwwerker, op basis van de vijf thema's die in de inleiding aan bod kwamen. Allereerst zet ik het doel van het project uiteen.

Doel

Het doel van het project 'oog voor talent' luidt als volgt: kinderen van negen tot twaalf jaar en ouderen van 65-plus ontmoeten elkaar waardoor eenzaamheid van ouderen wordt tegengegaan of verminderd en de participatie in de samenleving van beide doelgroepen zal toenemen.

8.1 De CMV'er als intermediair

Een van de vijf thema's die ik bespreek, is de intermediaire rol van de CMV'er. De CMV'er brengt verbindingen aan, herstelt of versterkt deze tussen mensen en groepen in de leefwereld, zodat bewoners weer een gevoel van betrokkenheid krijgen bij de samenleving en niet meer met hun rug naar de wijk toe leven (Spierts, 2000b).

Door het project worden verbindingen tussen mensen verbeterd en wordt de onderlinge betrokkenheid tussen mensen in hun nabije omgeving vergroot. In paragraaf 8.2.2 zet ik het voordeel voor beide doelgroepen uitgebreider uiteen.

De CMV'er legt verbindingen tussen de wereld van alledag en de wereld van regelgevende, regeluitvoerende instanties. Voor instellingen en overheidsinstanties betekent het dat ze de bewoner centraal stellen en opnieuw naar buurten leren kijken in plaats van verkokerd op te treden of zich te verliezen in institutionele reorganisatieprocessen (Spierts, 2000b).

Het doel van de Wmo is iedereen in staat stellen om mee te doen in de samenleving. Middels het project schep ik mogelijkheden om dit doel te realiseren en te werken aan drie belangrijke prestatievelden. Eén van de prestatievelden is het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten.

Een ander speerpunt gaat om het bevorderen van deelname aan het maatschappelijk verkeer en over het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch, psychisch of psychosociaal probleem. Het derde prestatieveld waarmee deze scriptie raakvlakken heeft, gaat over het verlenen van individuele voorzieningen. Het project vertaalt enkele doelen van de overheid naar de praktijk. Zo wordt het doel van de Wmo langzaam een doel van burgers onderling, wat maakt dat overheid en burger elkaar meer weten te verstaan.

De CMV'er balanceert tussen de eisen die de samenleving stelt en de wensen van de burgers. Waar mogelijk probeert hij tussen beiden te bemiddelen. In zoverre neemt de CMV'er een positie in als intermediair (Spierts, 2001).

8.2 Netwerkontwikkeling

Een opbouwwerker zet in op de competenties van mensen, levert een bijdrage aan de sociale cohesie, speelt in op maatschappelijke ontwikkelingen en zet in op netwerken. Netwerken is één van de thema's die aan bod komen in dit hoofdstuk. Door middel van het project zet de opbouwwerker in op het vormen van verschillende netwerken. Er ontstaat zowel een netwerk tussen verschillende organisaties, als ook tussen verschillende mensen. Het gevolg van de nieuwe netwerken is, dat de betrokkenen elkaar versterken en er efficiënt kan worden gewerkt aan het voorkomen of bestrijden van eenzaamheid en het vergroten van participatie.

Organisatienetwerken

Het eerste netwerk waar ik op in ga, is het netwerk tussen verschillende organisaties. Organisationsnetwerken gaat om het realiseren van ruilrelaties en nieuwe verbintenissen, om het creëren van onverwachte combinaties waarin partijen elkaar wederzijds versterken met behulp van aanvullende bronnen (Spierts, 2000b).

Bij samenwerking in netwerken is meestal sprake van beroepskrachten met verschillende belangen en visies. In een dergelijke situatie zijn onderhandelingen tussen actoren de vanzelfsprekende activiteit om tot gezamenlijke actie te komen (Spierts, 2000b). Deze onderhandelingen kunnen door de opbouwwerker gestuurd worden. Tussen welke organisaties de opbouwwerker onderhandelingen kan sturen, leest u in de hiernavolgende alinea's.

De opbouwwerker kan netwerken in het project 'oog voor talent' vormgeven door allereerst contact te leggen met verschillende organisaties. Eén van de organisaties waarmee de opbouwwerker contact kan leggen, is de thuiszorg. De thuiszorg wordt tegenwoordig gefinancierd door de overheid en er wordt van de organisatie verwacht dat deze een rol speelt bij de nieuwe wet maatschappelijk ondernemen. Van hen wordt in de toekomst verwacht dat ze in een bepaald netwerk cliënten met problemen effectief doorverwijzen.

De opbouwwerker kan de thuiszorg een rol in het netwerk rondom eenzaamheid aanbieden, zodat tegemoet kan worden gekomen aan de eisen die sinds de invoering van de Wmo worden gesteld. De opbouwwerker kan de thuiszorg middelen aanreiken waarmee ze effectief kunnen signaleren. De signaleringskaart, welke in *hoofdstuk 6, Intergenerationeel werken en relevante projecten* aan bod kwam, zou een geschikte signaleringsmethode kunnen zijn. Welke methode echter voor een bepaalde gemeente effectief is, hangt af van de situatie en het soort ouderen waarmee de thuiszorg werkt. Het is zaak dat er een goed systeem wordt ontwikkeld bij de thuiszorg zodat de situatie van verschillende ouderen in kaart kan worden gebracht en deze kan worden gecommuniceerd naar de andere partijen. In eerste instantie worden ouderen via de thuiszorg bereikt. Het is belangrijk dat er een duidelijk systeem ontstaat waarin naam, telefoonnummer en de situatie van de ouderen wordt geregistreerd. De opbouwwerker kan vervolgens contact opnemen met deze ouderen en met ze in gesprek gaan over hun eventuele rol bij het project 'oog voor talent'.

Het is voor de verantwoording naar financierders van belang dat wordt aangeduid in hoeverre het project daadwerkelijk het resultaat heeft dat wordt beoogd. Ook hierbij kan de thuiszorg een belangrijke rol spelen. Op basis van de nulmeting (de eerste inventarisatie van de situatie van een bepaalde oudere) kan worden bekeken hoe ernstig de situatie was vóór de oudere deelnam aan het project. Na enige tijd deel te hebben genomen is het zaak dat de oudere nogmaals wordt geïnterviewd, om de verandering in kaart te brengen. Op die manier kan worden aangetoond wat het resultaat van het project is. De taak van de opbouwwerker is helder in kaart brengen wat er wordt verwacht van de verschillende organisaties, waar nodig kan de opbouwwerker de organisaties ondersteunen.

Naast de thuiszorg is de brede school een belangrijke speler. Het is de taak van de opbouwwerker om de brede school ervan te overtuigen dat deelname aan het project bijdraagt aan het realiseren van belangrijke doelen.

Ouderen beschikken over veel kennis, ervaring en talenten, welke kunnen worden ingezet in speciale projecten. Deze projecten kunnen via de brede school worden aangestuurd. Naast het doen van aanvragen bij de talentenbank, kan de brede school de projecten onder de aandacht brengen bij de kinderen. De kinderen moeten goed worden geïnformeerd. Voor hen is het contact met ouderen misschien onwennig en het zou zo kunnen zijn dat ze het contact vreemd of oninteressant vinden of wellicht niet op gepaste wijze met ouderen omgaan. Goede informatie kan ertoe bijdragen dat het project meer succes heeft.

Een derde partij in het netwerk, die wellicht nog moet worden opgezet, is de talentenbank. Wanneer de thuiszorgmedewerkers hebben gesignaleerd dat er actieve ouderen zijn die geschikt zijn voor een coördinerende en ondernemende rol, is het zaak dat deze ouderen worden gestimuleerd tot deelname. Ook zij moeten worden overtuigd van het belang van het project voor zichzelf en voor andere partijen. Wanneer zij het belang inzien, is het erg belangrijk dat zij voldoende worden toegerust om de coördinatie van de talentenbank op zich te nemen en waar nodig en mogelijk, leeftijdsgenoten te stimuleren tot deelname.

Het organiseren van cursussen kan nodig zijn, dit is afhankelijk van de potentie van de ouderen. In het begin zal de opbouwwerker veel betrokken zijn bij de talentenbank, na verloop van tijd is het echter de bedoeling dat de ouderen zoveel mogelijk zelfstandig kunnen werken.

Om deze drie partijen goed te laten samenwerken, is het noodzakelijk dat er goede afspraken worden gemaakt over de taakverdeling en de procesbewaking. De opbouwwerker kan toezien op de voortgang van het project en voor de partijen aanspreekbaar zijn. Voor de voortgang is het van belang dat er geregeld evaluatiemomenten worden ingebouwd. Een nieuwsbrief of een informatiebulletin houdt iedereen op de hoogte (Spierts, 2000b). Voor de opbouwwerker betekent dit dat hij of zij het aanspreekpunt is voor iedere partij en regelmatig contact opneemt over de voortgang. Het is handig als de partijen regelmatig verslag uitbrengen over de vorderingen, zodat dit naar de andere partijen kan worden gecommuniceerd.

De mate waarin de ondersteuning van de opbouwwerker bij de verschillende partijen nodig is, hangt af van de bekwaamheid van de partijen. Hierover valt te onderhandelen.

De opbouwwerker neemt in het begin veel initiatief, maar zal na verloop van tijd steeds meer overlaten aan de deelnemers. Van belang is wel dat het proces wordt gevolgd en waar

nodig wordt bijgestuurd. De opbouwwerker zal zich zoveel mogelijk moeten opstellen als een facilitator die voorwaarden creëert en ondersteunt (Penninx, 1995).

Wanneer het netwerk tussen de organisaties tot stand is gekomen, de financiële middelen beschikbaar zijn en er voldoende geïnteresseerde, talentvolle ouderen geregistreerd staan bij de talentenbank, kan het project worden uitgevoerd en kunnen de doelen worden gerealiseerd. Hoe het project kan bijdragen aan het vormen van een nieuw netwerk voor de deelnemers, leest u in de hiernavolgende paragraaf.

Sociale netwerken

Naast netwerken tussen organisaties, komen ook andere netwerken door middel van het project tot stand, namelijk sociale netwerken. Een sociaal netwerk bestaat uit individuen of informele groepen. Het heeft vaak een essentiële functie voor de deelnemers wat betreft hun behoefte aan sociaal contact, het ergens bijhoren, waardering en materiële steun.

Hoe kleiner het netwerk en hoe minder uitwisseling van emotionele steun, hoe hoger de kans op eenzaamheid. Mensen die beschikken over een groot sociaal netwerk zijn over het algemeen zelfredzamer en beter geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen.

Ouderen krijgen door het project nieuwe sociale contacten. Behalve kinderen ontmoeten ze ouders, beroepskrachten en bij het project betrokken leeftijdgenoten. Kinderen worden opgehaald door ouders, broers of zussen en zodoende ontmoet de oudere naast kinderen en docenten ook familieleden of vrienden van de kinderen (Penninx, 2003).

Niet alleen voor ouderen, maar ook voor kinderen is een breed sociaal netwerk van belang. Middels dit project organiseer ik een netwerk waardoor activiteiten voor kinderen worden georganiseerd en actieve deelname aan de samenleving wordt bevorderd. De ontwikkelingskansen van kinderen worden door middel van het project vergroot, doordat het contact met ouderen en de kennis van hen een bijdrage levert aan hun inlevingsvermogen. Daarnaast leren ze hoe het is om oud te zijn in deze samenleving en krijgen ze meer respect voor mensen met een minder goede positie in de maatschappij. Deelnemende kinderen krijgen warmte en aandacht die niet altijd door de docent of de ouders kan worden gegeven. Verder leren ze omgaan met verschillende normen en waarden en ze ontwikkelen meer zelfwaardering. Daar komt bij dat kinderen een realistischer beeld van de samenleving zullen krijgen, omdat ze ouderen zullen ontmoeten, die ook bij de maatschappij (moeten) horen.

Een sociaal netwerk valt niet af te dwingen, wel kunnen er situaties worden gecreëerd waardoor een netwerk tot stand kan komen. “Oog voor talent”, het project waardoor jong en oud elkaar ontmoeten en nauw met elkaar samenwerken, zal naar verwachting bijdragen aan het sociale netwerk van beide doelgroepen en dat van betrokkenen. Wanneer ouderen meerdere malen in contact komen met dezelfde kinderen, zal het sociale contact waarschijnlijk meer diepgang krijgen.

De mogelijkheid bestaat dat het contact tussen de twee doelgroepen buiten de brede school standhoudt. Kinderen van negen tot twaalf jaar zouden een keer een boodschapje kunnen doen voor de oudere of de hond kunnen uitlaten. Kinderen in deze leeftijdsgroep zijn daartoe in staat omdat ze over het algemeen al voldoende zelfstandig zijn en wat meer los zijn van de ouders dan jongere kinderen. Verder vindt het project plaats in de nabije

omgeving van beide doelgroepen, waardoor er in de wijk meer cohesie zal ontstaan. Hierover schrijf ik meer in de volgende paragraaf.

8.3 Wijkgericht werken

Het volgende thema waarop ik inga in dit hoofdstuk, is wijkgericht werken. De aandacht voor wijk en buurt is de laatste tijd sterk toegenomen. Niet alleen de lokale overheid, maar ook diverse instellingen, lijken buurt en wijk steeds vaker te beschouwen als vindplaats van problemen, als werkplaats voor een integrale aanpak en als mobilisatieplaats voor betrokkenheid van bewoners en instanties.

De buurt is nog altijd een oriëntatiekader voor mensen. Daar leven ze met elkaar, hun kinderen groeien er op, ze ontleen status en identificatie aan de woonplek en deze kan een bron voor onderlinge steun en hulp vormen (Spierts, 2000b).

Een wijkgerichte aanpak biedt gemeentes prachtige kansen om direct samen te werken met oudere inwoners. Juist zij zijn te activeren en te mobiliseren op grond van hun betrokkenheid bij de dagelijkse woon- en leefomgeving (Bruinsma, Steege, ter, 1999).

Kinderen die deelnemen aan activiteiten van de brede school, doen dit in hun eigen omgeving. Wanneer het contact tussen kinderen en ouders een dusdanige vorm aanneemt, dat ze elkaar buiten het project willen ontmoeten, is dit mogelijk. De ouders en kinderen zullen bij elkaar in de buurt wonen (wat een gedeelde identiteit betekent), waardoor ontmoeting in het vervolg niet moeilijk hoeft te zijn. Het positieve contact tussen jong en oud, bewoners van dezelfde wijk, zorgt ervoor dat groepen binnen de wijk dichter bij elkaar komen te staan, wat positieve gevolgen heeft voor de onderlinge betrokkenheid in de wijk.

Wanneer verschillende groepen in onze maatschappij naast elkaar in plaats van met elkaar leven, lopen vooral de kwetsbare groepen risico op vereenzaming. Weinig onderlinge betrokkenheid is nadelig voor het ervaren veiligheidsgevoel in stad of buurt en dat is niet het enige nadeel. Mantelzorg heeft meer draagkracht als men elkaar erkent en iets voor elkaar over heeft. Kortom: het is belangrijk dat er wordt ingezet op programma's in de nabije omgeving van mensen. Door meer betrokkenheid in de wijk zijn mensen eerder bereid om mantelzorg te verlenen aan buurtgenoten, wat in het kader van de Wmo steeds meer aandacht krijgt. In de Wmo wordt beschreven dat het van belang is dat mensen elkaar ondersteunen. Mensen die hulp nodig hebben, dienen die hulp zoveel mogelijk zelf in hun omgeving te realiseren. Door een sterk netwerk in de nabije omgeving, valt deze hulp makkelijker zelf te realiseren.

Als er op den duur voldoende draagvlak voor het project is gecreëerd, kan er verder worden gekeken dan een talentenbank die zich puur richt op de brede school. Eén van de uitgangspunten is dat er moet worden ingezet op het netwerk van ouders. De 'klant' van de talentenbank hoeft niet alleen de brede school te zijn, maar dat kunnen ook buurtbewoners zijn die een beroep willen doen op de talenten van de ouders, misschien door ouders een keer te laten helpen bij een klusje in huis. Op die manier ontstaat meer sociale cohesie binnen de buurt. Mensen herkennen elkaar niet alleen, maar erkennen elkaar ook en benaderen elkaar om de rol die ze voor elkaar kunnen spelen, op de kwaliteiten van de ander in plaats van de zwakten en de lasten van de ander.

Er kan op de verschillende domeinen worden ingezet bij de uitvoering van de activiteiten. Het domein samenlevingsopbouw is in dit geval overkoepelend. Vanuit het idee van de buurt en sociale cohesie kunnen er verschillende culturele, kunstzinnige, educatieve of recreatieve activiteiten worden georganiseerd door de brede school. De invulling is echter afhankelijk van de wijk waarin het project wordt uitgevoerd. Er moet worden onderzocht wat de kinderen leuk vinden en welke mogelijkheden er zijn met betrekking tot de talenten van de ouderen. De brede school kan samen met de kinderen bekijken welke activiteiten zij interessant vinden om te doen. Hierover schrijf ik meer in de volgende paragraaf.

8.4 Vraaggericht werken

Een volgend thema dat aan bod komt bij het project, is vraaggericht werken. Bij vraagsturing gaat het erom dat deelnemers en cursisten rechtstreeks een grotere invloed kunnen uitoefenen op de inhoud en de aard van het aanbod. (Spierts, 2000b).

De vorm waarin het project in het begin van start kan gaan, ligt voor een deel vast. De partijen wordt aangeboden deel te nemen aan het project. Naarmate het project meer loopt is het belangrijk dat zij zelf aangeven of verandering gewenst is, of er bijscholing nodig is, of dat er andere dingen zijn waar zij behoefte aan hebben. Het is de taak van de opbouwwerker om in overleg met de partijen te bepalen in hoeverre tegemoet kan worden gekomen aan hun wensen.

De vraag van ouderen naar zinvolle, nuttige bezigheden, is vele malen groter dan wat er nu aan taken beschikbaar is. Het betrekken van ouderen bij de organisatie van activiteiten in hun netwerken is een middel om belangrijke vaardigheden en een open houding op peil te houden. Zo wordt de kans om geïsoleerd te raken kleiner (Bruinsma, Steege, ter, 1999).

Het is belangrijk dat in kaart wordt gebracht wat ouderen verstaan onder zinvolle, nuttige bezigheden en in welke mate zij verwachten dat dit terugkomt in het project. In het begin van het project is er weinig sprake van vraaggericht werken.

Uit onderzoek blijkt dat oudere vrijwilligers belang hechten aan persoonlijke contacten en aan prettig, leerzaam en zinvol werk in een collegiale sfeer. De begeleiding moet daar dus op gericht zijn. Dan kunnen mensen met grote bekwaamheden hun talenten pas ontplooiën. Intern vraaggericht werken voorkomt het weglekken van talenten (Bruinsma, Steege, ter, 1999).

De ouderen wordt aangeboden deel te nemen aan het project waardoor ze hun kennis, vaardigheden en talenten kunnen inzetten om kinderen iets bij te leren of ervoor te zorgen dat de juiste talenten op de juiste plaats worden ingezet. Naarmate het project loopt, bestaat er voor zowel de ouderen die actief zijn bij de talentenbank, als ook voor de ouderen die worden 'uitgezonden' door de talentenbank, de mogelijkheid om wensen aan te geven. Het is belangrijk dat de opbouwwerker aandacht besteedt aan deze wensen en in regelmatige overleggen ruimte inplant om wensen door te spreken. In overleg met de ouderen en eventueel met de andere partijen, kan de opbouwwerker ertoe bijdragen dat wordt tegemoetgekomen aan de wensen van de ouderen. Goede begeleiding is dus belangrijk.

Ook wat kinderen betreft wordt er in het begin vooral aanbodgericht gewerkt. Zij krijgen de mogelijkheid om deel te nemen aan de lessen, welke door de brede school worden

aangeboden. Op den duur is het de bedoeling dat er ruimte is voor beide doelgroepen om zelf aan te geven waar zij behoefte aan hebben. Kinderen kunnen aangeven in welke lessen zij interesse hebben of op welke wijze zij graag gebruik willen maken van de talenten van ouderen. Hoe de talenten van ouderen kunnen worden ingezet, leest u in de volgende paragraaf.

8.5 Talentontwikkeling

Het laatste thema waar ik op in ga, is het thema ‘talentontwikkeling’. Het begrip ‘talent’ komt meerdere malen terug in het project. Bij uitstek een kracht van de opbouwwerker is het inspireren, animeren en activeren. Hij weet te bezielen en op te wekken, doet mensen (weer) geloven in hun eigen kracht en geeft ruimte voor de emancipatie van talent (Spierts, 2000b).

Dankzij zorgvuldig management van de talenten van ouderen, evolueren zij van object tot subject van zorgverlening, of van consument tot producent (Bruinsma, Steege. ter, 1999).

Via de talentenbank wordt in kaart gebracht over welke talenten, kennis en vaardigheden ouderen beschikken. Ouderen die in het bedrijfsleven actief zijn geweest als bijvoorbeeld ondernemer, kunnen een belangrijke rol spelen in het systeem. Ze kunnen worden ingezet bij de talentenbank om daar de coördinatie op zich te nemen. Ze kunnen op bezoek gaan bij andere ouderen om hen te informeren over de mogelijkheden. Zij vervullen een voorbeeldfunctie voor de ouderen waarvoor de drempel tot deelname wellicht (nog net) te hoog is.

Deze actieve, ondernemende ouderen worden in eerste instantie herkend door thuiszorgmedewerkers. Wanneer bekend is dat deze ouderen gemotiveerd zijn om dingen te ondernemen, is belangrijk ze bij het project betrokken te krijgen. Via de thuiszorg zijn de gegevens bekend, nu is het zaak dat de opbouwwerker in gesprek gaat met deze ouderen om helder te krijgen welke rol de ouderen kunnen en willen spelen bij het project. Wanneer ze geschikt zijn om bijvoorbeeld andere ouderen te stimuleren, kunnen ze hiervoor (indien nodig) worden getraind. Tegenwoordig is er een andere vorm van leren ontstaan. Het is van belang dat de manier van lesgeven van ouderen, aansluit bij de manier van leren van kinderen. Zodra zij hiertoe voldoende in staat zijn, zullen zij in het kader van de brede school lessen verzorgen (of ondersteunen) aan kinderen.

Om een actieve burger te worden, zal een oudere eerst over zijn of haar eigen drempels moeten (leren) stappen (Bruinsma, Steege. ter, 1999). Ik vind het belangrijk dat ouderen één op één worden aangesproken en gestimuleerd, zo ontstaat er ruimte voor het stellen van vragen wanneer er onduidelijkheden zijn.

Ouderen kunnen op basis van hun talenten worden ingezet bij de brede school om kinderen in de leeftijd van negen tot twaalf jaar hun kennis, ervaring en talenten over te brengen en eventueel de docent te ondersteunen bij lessen.

Centraal in dit project staan de talenten van mensen, daar moeten ze ook op worden benaderd, niet op de vervelende situatie waarin zij momenteel zitten. Het is belangrijk dat ze worden benaderd voor de belangrijke rol die ze kunnen spelen en niet als ‘zielige eenzame’.

Ik vind het van belang om te werken aan het gevoel van eigenwaarde, aan het vergroten of bevestigen van competenties. Wanneer een oudere bijvoorbeeld mentor of ‘docent’ van een kind is, ontwikkelt deze oudere automatisch meer aanzien. In onze samenleving word je beoordeeld op de mate waarin je van economisch of maatschappelijk nut bent. Wanneer je ouderen betreft bij de opvoeding of de opleiding van kinderen, zijn ze maatschappelijk actief en leveren ze een daadwerkelijke maatschappelijke bijdrage.

De contactpersoon of docent van de brede school dient contact te onderhouden met de talentenbank. Het is belangrijk dat de talenten van ouderen op de juiste manier worden ingezet en voldoen aan de vraag van de brede school. De talenten van ouderen dienen te worden ingezet met als doel dat de kwaliteiten van kinderen toenemen.

8.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk gaf ik antwoord op de hoofdvraag in de vorm van een project. In het project ‘oog voor talent’ ontmoeten ouderen kinderen via de brede school. Door de ontmoeting met kinderen ontstaat een nieuw netwerk voor ouderen en ontlenen zij zingeving in de vrije tijd. Een sociaal netwerk is van belang voor de zelfredzaamheid van ouderen, maar ook voor de mate waarin ouderen psychisch en indirect fysiek welbevinden ervaren.

Het project zet in op verschillende actuele CMV thema’s waarin ik heb kunnen aantonen in welke mate ik kennis heb van de beroepspraktijk van CMV. Het project is uitvoerbaar, mits het goed wordt gecoördineerd, door een opbouwwerker die deze verschillende partijen weet te stimuleren en te activeren. Ieders betrokkenheid is enorm belangrijk om het beoogde doel te kunnen realiseren. De participatie van beide doelgroepen, acht ik van groot belang. De ontwikkeling van kinderen, in een steeds complexere samenleving, heeft aandacht nodig en ouderen kunnen de nodige warmte en aandacht aan kinderen geven om hen daarbij te ondersteunen. Daarnaast kunnen zij werken aan hun competenties, hun gevoel van eigenwaarde en de mate waarin zij eenzaam zijn.

Eenzaamheid staat dan wel centraal in deze scriptie, in het project worden ouderen niet benaderd op de mate waarin zij eenzaam zijn. Hun talenten en de rol die ze kunnen spelen in het leven van kinderen, acht ik van meer belang. Op die manier verwerven zij een betere positie in de maatschappij en zal er meer respect jegens ouderen ontstaan. Ouderen zullen op den duur meer leren hoe zij hun eigen vraag kunnen formuleren en zullen zo steeds beter in staat zijn zelf zorg te dragen voor hun eigen welbevinden.

9 Conclusie

9 Conclusie

In dit hoofdstuk geef ik de conclusie op de gehele scriptie. De deelvragen, die ik aan het begin van de scriptie heb opgesteld, zal ik verhalend beantwoorden. Ik ga uit van de belangrijkste stukken van ieder hoofdstuk en zal kort samenvatten tot welk product ik ben gekomen.

Al vrij snel had ik bepaald wat het onderwerp van mijn scriptie zou zijn. Ik had al eerder het idee om 'iets' rondom eenzaamheid te doen en de opdracht voor een scriptie was een goede gelegenheid. Voor het schrijven van deze scriptie heb ik gebruik gemaakt van verschillende boeken en internetsites. Ik heb me verdiept in literatuur rondom ouderen en eenzaamheid. Op basis van de literatuur en de verschillende intergenerationele projecten, formuleerde ik het antwoord op mijn hoofdvraag in de vorm van een project.

Ik formuleerde de hoofdvraag als volgt: "Welke ontmoetingsvorm tussen kinderen van negen tot twaalf jaar en ouderen van 65-plus kan ik organiseren als CMV'er in de hoedanigheid van opbouwwerker, in samenwerking met de thuiszorg en de brede school, om eenzaamheid van ouderen tegen te gaan of te verminderen en participatie van beide doelgroepen te vergroten?" Door middel van het project 'oog voor talent' heb ik antwoord gegeven op deze hoofdvraag en heb ik aan kunnen tonen dat ik kennis heb van het beroep van een CMV'er.

In het eerste hoofdstuk heb ik een helder beeld geschetst van de situatie van ouderen. Ik heb aangegeven wat ik versta onder ouderen waarna ik ben ingegaan op de veroudering. De gezondheid van ouderen heeft, net als de mate waarin zij in de samenleving participeren, gevolgen voor de mate waarin zij eenzaam zijn. De burgerlijke staat van ouderen heeft invloed op de mate waarin zij een psychisch en daardoor ook een fysiek welbevinden ervaren.

De verschillende gegevens over ouderen, geven aan in welke positie ouderen zich bevinden en waar mogelijkheden liggen om de positie van ouderen en hun welbevinden te verbeteren. Met het project 'oog voor talent' heb ik rekening gehouden met de verschillende achterstanden die ouderen ten opzichte van de rest van de samenleving hebben. Door ouderen te benaderen als competent en talentvol, verwacht ik dat ze op de zwakkere aspecten zullen versterken en daardoor een betere positie in de maatschappij zullen verwerven.

Zoals in de hoofdvraag al duidelijk wordt, ga ik uit van het contact tussen kinderen en ouderen. Na de doelgroepanalyse van ouderen, is het dus belangrijk om ook een helder beeld te hebben van kinderen.

In de doelgroepanalyse van kinderen, kwamen een aantal ontwikkelingen aan bod. Op deze ontwikkelingen kan worden ingespeeld met het project 'oog voor talent'. Vooral de houding van kinderen ten opzichte van de maatschappij en de plaats die ze daarin kunnen innemen, acht ik van belang. Het betrekken van ouderen bij de ontwikkeling van kinderen, kan ertoe leiden dat kinderen nieuwe competenties verwerven, een genuanceerder beeld ontwikkelen en meer rekening houden met verschillende groepen in de samenleving.

Na de doelgroepanalyses, ben ik ingegaan op eenzaamheid. Ik vind het van belang voor deze scriptie, om de achtergronden van eenzaamheid te kennen, zodat er via een project kan worden gewerkt aan de oorzaken van eenzaamheid. Ik zal nu kort aangeven wat de belangrijkste gegevens zijn van eenzaamheid, dit antwoord vormt tevens een antwoord op de deelvraag over eenzaamheid.

Eenzaamheid is het negatieve verschil tussen de kwaliteit van de relaties en de relaties zoals men die voor zichzelf zou wensen. Er bestaan een aantal groepen mensen die meer risico lopen om eenzaam te worden. Mantelzorgers, ouderen die bijvoorbeeld zorgdragen voor hun ouders of partner, komen weinig de deur uit en onderhouden vaak niet veel sociale contacten. Alleenstaanden en personen met een slechte gezondheid hebben ook een groter risico om te vereenzamen.

Psychisch en fysiek welbevinden staan met elkaar in verband. Wanneer een oudere langdurig eenzaam is, bedreigt dit de gezondheidssituatie en de daaraan gerelateerde kwaliteit van het leven. Vereenzaming gaat vaak gepaard met lichamelijke en psychische klachten.

Er bestaat geen eenduidige oplossing voor eenzaamheid. Werken aan een sociaal netwerk en de competenties van een persoon zie ik als belangrijke manieren om de eenzaamheid aan te pakken. Het is tevens van belang dat er aandacht is voor de bekendheid en toegankelijkheid van het aanbod.

Een kwalitatief sociaal netwerk en het vermogen om eigen beslissingen te nemen zijn van belang bij het onderhoud van een goede kwaliteit van het leven (NIZW, 2006a). Eenzaamheid is dus een toestand waarin iemand verkeert, die een onprettig gevoel oplevert, zowel psychisch als fysiek. Het eigen welzijn zal door een eenzaam persoon niet als zeer hoog worden beoordeeld.

De persoonlijke oorzaken van eenzaamheid hebben te maken met de vaardigheden van een persoon, de gezondheid en de gebeurtenissen in zijn of haar directe omgeving, denk aan overlijden van vrienden of bijvoorbeeld echtscheiding. Maatschappelijke oorzaken hebben te maken met veranderingen in de maatschappij, denk aan individualisering, inkomensachteruitgang, vermaatschappelijking van de zorg etc.

De CMV'er speelt in op ontwikkelingen en vertaalt deze naar het eigen werkterrein. Het was van belang voor deze scriptie om een helder beeld te schetsen van de situatie in de maatschappij en de invloed die deze situatie heeft op de eenzaamheid van ouderen.

Eén van de ontwikkelingen in de maatschappij is de vergrijzing. Met de toenemende vergrijzing zal het aantal eenzame ouderen ook toenemen. Het is van belang dat er goed wordt nagedacht over de plaats van ouderen in onze maatschappij. Hieronder beschrijf ik nog even kort de belangrijkste ontwikkelingen en de invloed daarvan op ouderen. Deze gegevens vormen tevens het antwoord op de deelvraag over de ontwikkelingen en beleid.

Individualisering draagt voor sommigen bij tot een sociaal isolement en gevoelens van eenzaamheid. Veel bewoners blijken terughoudender te worden in de sociale contacten in hun woonomgeving. Hulp van burens is weggefallen met het wegvallen van de oude verbanden. Ouderen komen veel meer op zichzelf te staan.

Het belang van elkaar erkennen in de wijk, om bijvoorbeeld mantelzorg te realiseren, lijkt steeds belangrijker. De individualisering maakt dit moeilijk. Het is dus zaak dat er wordt ingezet op de mate waarin wijk- of buurtbewoners bij elkaar betrokken zijn, zodat de individualisering de eenzaamheid van ouderen niet verergert en de kans op fricties tussen maatschappelijke groepen tegen wordt gegaan.

Economische zelfstandigheid kenmerkt volwaardig burgerschap in onze samenleving. Veel ouderen zijn niet meer economisch zelfstandig en hebben ook geen betaalde baan. Ouderen hebben nauwelijks de mogelijkheid om erkend te worden in de samenleving. De kwaliteiten van ouderen lijken niet van belang nu ze van weinig economisch nut zijn. De houding van de maatschappij ten opzichte van ouderen beïnvloedt het zelfbeeld dat ouderen hebben. Niet alleen de houding van de maatschappij, maar ook het zelfbeeld van ouderen kan verbeteren als ouderen (weer) van maatschappelijk nut kunnen zijn.

Door modernisering wordt een beroep gedaan op de mobiliteit en de flexibiliteit van burgers (Spierts, 2000a). Ouderen vormen de groep met de grootste achterstand in de informatiesamenleving. Een verwijzing naar intergenerationeel werken is op zijn plaats. Wanneer kinderen en ouderen meer met elkaar in contact komen, kunnen kinderen ouderen informeren over de ontwikkelingen en hen waar mogelijk leren omgaan met de nieuwe technieken en de veranderingen.

In verschillende stukken wordt aandacht besteed aan de ontwikkelingen in de maatschappij. Een belangrijk aandachtspunt van lokaal sociaal beleid is het stimuleren van verbindingen tussen bevolkingsgroepen die elkaar uit het oog dreigen te verliezen. Het is van belang dat er maatregelen genomen worden die het mogelijk maken dat ook mensen met beperkingen zelfstandig kunnen wonen en aan de samenleving kunnen deelnemen. Door middel van het project 'oog voor talent', kunnen nieuwe verbindingen ontstaan tussen zowel organisaties als individuen. Met het project speel ik in op het vormen van die verbindingen.

Een belangrijke nieuwe wet, waarmee deze scriptie enkele raakvlakken heeft, is de Wmo. Het maatschappelijke doel van de Wmo is meedoen. Meedoen van alle burgers aan alle facetten van de samenleving, als dat niet kan, is er ondersteuning vanuit de gemeente. Het eindperspectief van de Wmo is een samenhangend lokaal beleid op het gebied van de maatschappelijke ondersteuning en op aanpalende terreinen. Middels het project werk ik aan het eindperspectief van de Wmo en speel ik in op enkele speerpunten daarvan.

Er is door verschillende ontwikkelingen een tekort aan zorgzame volwassenen die tijd en aandacht hebben voor kinderen. Ouderen hebben vaak wel de benodigde tijd en aandacht. Wanneer ouderen worden ingezet, zal dit ten goede komen aan de ontwikkeling van het kind. In het hoofdstuk over intergenerationeel werken heb ik de belangrijkste voordelen op een rij gezet, ik zal ze hierna nog even kort samenvatten.

Intergenerationeel werken is een geschikte wijze om de eenzaamheid van ouderen aan te pakken. Er worden momenteel meerdere projecten uitgevoerd, waarin jong en oud elkaar op verschillende manieren ontmoeten. De overeenkomst tussen de doelen van de projecten, is dat mensen zichzelf en de andere doelgroep positiever waarderen en elkaar meer gaan erkennen. Beide doelgroepen genieten van de aandacht en vergroten hun competenties.

Ik ga alle projecten die ik uiteen heb gezet niet nog een keer herhalen, wel zal ik enkele kernzinnen van de projecten op een rij zetten:

Ouderen voelen zich door dit initiatief positief gewaardeerd. Ouderen geven niet alleen hulp, maar worden op straat ook herkend door 'hun kinderen'. Elkaar groeten wordt weer vanzelfsprekend (Penninx, 2003).

Kinderen genieten van de aandacht en de ouderen leven ervan op (Penninx, 2003). Oudere buurtbewoners helpen wekelijks op de basisschool met niveaulezen. Een welkome aanvulling voor leerkrachten en een leuke activiteit voor de ouderen, waarbij vooroordelen tussen jong en oud worden weggenomen (Penninx, 2003).

Werelden die tot dan toe gesloten waren voor elkaar, gaan open (Penninx, 2003). Ouderen krijgen ruimte om iets te kunnen betekenen voor anderen of de maatschappij, ze blijven onder de mensen, vinden het leuk om met kinderen om te gaan, hebben tijd over en kunnen ervaring en zorg overdragen op andere generaties, wat hen een uitdaging biedt (NIZW, 2006b).

Er worden ontmoetingen georganiseerd zodat ouderen hun kennis kunnen delen (NIZW, 2006b).

Het doel van het project is het bevorderen van contact tussen jong en oud en bevorderen dat ouderen vaker buitenshuis komen (NIZW, 2006b). De thuishulp kan eenzaamheid en sociaal isolement signaleren en oplossingen aandragen.

Gilde Zoetermeer richt zich op 50-plussers, die betrokken willen blijven bij de maatschappij en hun kennis, ervaring en vaardigheden op allerlei gebieden belangeloos willen overdragen aan een ieder die daarom vraagt.

Penninx besteedt in zijn boek aandacht aan het resultaat van intergenerationeel werken in verschillende boeken. Volgens hem levert deze werkwijze veel op voor zowel kinderen als ouderen, maar ook voor de buurt en beleidsmatig biedt intergenerationeel werken nieuwe perspectieven.

Intergenerationeel werken draagt ertoe bij dat ouderen meer sociale contacten krijgen en een nieuw netwerk ontwikkelen: ze ontmoeten kinderen, familieleden, beroepskrachten en betrokken leeftijdsgenoten.

Zoals uit de literatuur over eenzaamheid blijkt, kan een netwerk ertoe bijdragen dat iemand zich minder eenzaam voelt. Door zich minder te eenzaam voelen, zal de oudere een hoger welzijn ervaren.

Intergenerationele projecten bieden de mogelijkheid voor een zinvolle invulling van de vrije tijd, wat het welzijn en de fysieke situatie van ouderen zal verbeteren. Ouderen worden betrokken bij (de ontwikkeling van) een kind, hetgeen stimuleert dat ouderen er meer bij horen en volwaardig participeren.

Dankzij intergenerationele projecten worden ouderen minder als maatschappelijke last gezien en meer als maatschappelijke 'schat', wat ook ten goede komt aan het beeld dat de oudere van zichzelf heeft.

Intergenerationele projecten zijn voor kinderen van belang, omdat ze kunnen bijdragen aan de verschillende ontwikkelingen die een kind van negen tot twaalf jaar doormaakt.

Gezaghebbende autoriteiten kunnen het kind sturen. Het contact met ouderen (buiten de familie) komt momenteel niet of nauwelijks voor, waardoor kinderen zich met hen niet kunnen identificeren. Intergenerationele projecten kunnen leersituaties bieden waarmee het kind normaal gesproken niet in aanraking komt.

De levenservaring van ouderen wordt gemobiliseerd voor het welzijn van kinderen. In het project 'oog voor talent' worden de talenten van ouderen ingezet om de kwaliteiten van kinderen te vergroten. Er is meer aandacht voor de kinderen, waardoor ze nieuwe competenties kunnen ontwikkelen en hun zelfvertrouwen zal toenemen.

Competenties van kinderen én ouderen worden vergroot door de twee doelgroepen met elkaar in contact te brengen. Verder wordt het beeld over ouderen genuanceerder en ontstaat er een netwerk van organisaties en individuen dat het mogelijk maakt om in te zetten op de sociale betrokkenheid in de wijk. Op die manier wordt niet alleen gewerkt aan de eenzaamheid van ouderen, maar ook aan de cohesie in de wijk.

Men lijkt van elkaar te vervreemden, terwijl we met elkaar moeten samenleven. Het is van belang dat kinderen al vroeg leren dat het belangrijk is dat ze betrokken zijn bij de samenleving. Hoe eerder ze het leren, hoe langer zij kunnen genieten van de mogelijkheden.

In het project 'oog voor talent' beschrijf ik vijf verschillende thema's waar het project op inspeelt. Eén van de thema's is organisatienetwerken. Hierbij beschrijf ik de rol van verschillende spelers in een netwerk, om het contact tussen jong en oud te bewerkstelligen. Ik zal nog even kort ingaan op de verschillende betrokken partijen.

Ik ben uitgegaan van een CMV'er in de hoedanigheid van een opbouwwerker. De opbouwwerker is nodig omdat hij of zij een netwerk tussen verschillende organisaties kan realiseren. De opbouwwerker wil bewerkstelligen dat iedereen gelijkwaardig kan deelnemen aan de maatschappij. Door middel van het opbouwwerk kan de plaats van een oudere in de samenleving versterken.

Het oplossen van maatschappelijke vraagstukken is één van de doelen van het opbouwwerk, verder biedt opbouwwerk agogische begeleiding. De opbouwwerker spreekt groepsleden prikkelend aan op hun eigen mogelijkheden. Het opbouwwerk optimaliseert het gebruik van lichamelijke en geestelijke vermogens, maar vooral ook de sociale capaciteiten.

De opbouwwerker let op de kansen die er liggen, op de potenties. Ik sluit mij volledig aan bij dit uitgangspunt. Het is van belang dat er wordt ingezet op kwaliteiten en overeenkomsten van mensen, zodat men elkaar op positieve wijze zal benaderen. Drie verschillende partijen kunnen worden aangespoord door de opbouwwerker om het project 'oog voor talent' in de praktijk te brengen.

De thuiszorg is één van de spelers die deel kunnen nemen in het netwerk. De thuiszorg is van belang omdat de medewerkers veel in contact komen met verschillende ouderen.

Vooral de vaste krachten bouwen op een gegeven moment een band op met hun cliënten, waardoor zij (eventueel na een training) goed in staat zijn om hun cliënten te stimuleren deel te nemen aan een eventueel project. Wanneer thuiszorgmedewerkers goed geïnstrueerd zijn, kunnen ze eenzaamheid signaleren, zodat kan worden begonnen aan de oplossing daarvan.

De brede school organiseert activiteiten voor kinderen en legt contact met verschillende organisaties om een zo divers en uitdagend mogelijk aanbod te kunnen aanbieden. Ik ben van mening dat ouderen hun talenten kunnen inzetten in schoolse projecten om in die context te werken aan het vergroten van de kwaliteiten van kinderen. De brede school kan projecten of activiteiten organiseren en een ruimte beschikbaar stellen waarin ouderen en kinderen samen kunnen werken aan het vergroten van hun competenties.

Een partij die nog tot stand moet worden gebracht, is de talentenbank. Via de talentenbank kunnen de talenten van ouderen in de praktijk worden gebracht. Thuiszorgmedewerkers kunnen ouderen stimuleren zich aan te melden bij de talentenbank. De talentenbank kan ouderen aanbieden bij de brede school en de brede school kan bij de talentenbank aanvragen indienen.

Een netwerk tussen deze drie partijen is in eerste instantie van belang om het intergenerationele contact op de brede school te realiseren. Wanneer de formule slaagt en de talentenbank goed werkt, kan er gekeken worden naar nieuwe spelers in het netwerk, om de talenten van ouderen nóg meer in te kunnen zetten.

Het project 'oog voor talent' lijkt me op basis van mijn literatuuronderzoek een zeer geschikt project om uit te voeren. Wanneer er daadwerkelijk tot uitvoering wordt overgegaan, is het zaak om het project nog dieper uit te werken. Verder moeten de organisaties bereid gevonden worden om deel te nemen. Uiteraard is er geld voor de uitvoering nodig, maar gezien de ernst van het probleem en het beoogde resultaat, lijkt dat me geen probleem.

Laten we tot slot niet vergeten dat eenzaamheid en de vergrijzing problemen zijn die ons allemaal aangaan. Er niet om geven of er niet mee bezig zijn, betekent dat je op een verkeerde manier in de samenleving staat en dat je je niet voldoende bezighoudt met de mensen om je heen. Het is van belang dat we ons bewust worden van elkaar. Laten we samen genieten van het leven dat ons is gegeven, laten we er samen iets moois van maken. Voor onszelf en voor elkaar.

10 Bronnenlijst

10 Bronnenlijst

Gebruikte literatuur

- Archives of general psychiatry (2007). *Dement door eenzaamheid*. Psychologiemagazine 26, 9-9.
- ABF Research BV (2005). *Ruimtelijk planbureau op basis van Primos*, Delft: ABF.
- Alert en ondernemend (1999). *Landelijk Opleidingsoverleg CMV*. Nijmegen.
- Ball, S. (2003). *Schatten in de buurt. Senioren actief in onderwijs en kinderopvang*. Utrecht: NIZW uitgeverij.
- Brede school Vaals (2003). *Beleidsplan*. Vaals.
- Broekman, H. (2004). *Handboek opbouwwerk. Methoden, technieken en terreinen*. Den Haag: Dr. Gradus Hendriks-stichting.
- Bruinsma, M., ter Steege, G. (1999). *Samenwerken met senioren. Trends in het activeren van ouderen*. Utrecht: Uitgeverij Utrecht.
- GGD (2002), *Factsheet*. Midden-Holland.
- Harris, M., Butterworth, G. (2002). *Developmental psychology*. Brighton: Psychology Press
- Landelijke vereniging thuiszorg (2004). *Position paper*.
- Linneman, M., Leene, G., Bettink, K., Schram, M., Voermans, J. (1990) *Uit eenzaamheid, over hulpverlening bij ouderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Meulenberg, F. (2002). *Tijd voor eenzaamheid. Verslag van een congres*.
- NIZW (2001). *Ouderen in Nederland*. Utrecht: NIZW uitgeverij.
- NIZW (2005). *Innovatieprogramma welzijn ouderen*. Utrecht: NIZW uitgeverij.
- NIZW (2006a). *Oud en nieuw in Zuid-Holland. Trends en ontwikkelingen in het kader van de vergrijzing*. Utrecht: NIZW uitgeverij.
- NIZW (2006b). *Projectenbank*.
- OCW (2000). *Beleidsbrief OCW, VWS*. Den Haag.
- Oosterhuis, D., Wolfswinkel, G. (1998). *Ouderen in de samenleving*. Bussum: Coutinho
- Penninx, K. (1995). *Beeldvorming over ouder worden*. Utrecht: NIZW uitgeverij.
- Penninx, K. (2003). *De stad van alle leeftijden*. Utrecht: Bohn Stafleu van Loghum
- Spierts, M. (2000a). *Werken aan openheid en samenhang. Een nadere verkenning van culturele en maatschappelijke vorming*. Maarssen: Elsevier.
- Spierts, M. (2000b). *Balanceren en stimuleren. Methodisch handelen in het sociaal-cultureel werk*. Maarssen: Elsevier/ de Tijdstroom
- Spierts, M. (2001). *Beroep in ontwikkeling. Een oriëntatie op culturele en maatschappelijke vorming*. Maarssen: Elsevier.
- Struyven, K., Sierens, E., Dochy, F., Janssens, S. (2004). *Groot worden. De ontwikkeling van baby tot adolescent*. Leuven (Heverlee): Lannoo Campus.
- Verhulst, F.C. (1997). *De ontwikkeling van het kind*. Assen/ Maastricht: Van Gorcum.
- Waal, V. de. (2004). *Uitdagend leren. Culturele en maatschappelijke activiteiten als leeromgeving*. Bussum: Coutinho.
- WRR (2005). *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Geraadpleegde literatuur

- Jansen. M. (2005). *Jong en oud dicht bij elkaar. Intergenerationele projecten en reminiscentie. Scriptie.*
- Koning. H. de (2003). *Vrienden voor het leven. Scriptie.*
- NIZW (2004). *Eindverslag rondetafelgesprekken.* Den Haag: Elsevier.
- SCP (2006). *Hoe het werkt met kinderen. Moeders over kinderopvang en arbeidsparticipatie.* Den Haag: SCP.
- SMO, stichting maatschappij en onderneming. (2006). *De vergrijzing leeft. Kansen en keuzen in een verouderde samenleving.* Den Haag: SMO.
- Steege, G. ter (2003). *Generaties in conflict. Een confronterende aanpak van jongerenoverlast.* Utrecht: NIZW uitgeverij
- Timmers-Huigers, D. (1992). *Van acht tot twaalf, praktische tips voor de opvoeding.* Nijkerk: Intro.
- Tympaan Instituut, (2003). *Rapportage groepsgesprekken Seniorenpanel Zuid-Holland over eenzaamheid onder ouderen.* Voorburg: Tympaan Instituut.
- Veerman, I., Zwijns. E. (2004). *De nieuwe generatie ouderen. Scriptie.*

Internet

www.bibliotheek.nl
www.bredeschool.nl
www.cbs.nl
www.encyclo.nl
www.ggd.nl
www.kenniscentrum-ouderen.nl
www.minvws.nl
www.nidi.nl
www.nieuwrechts.nl
www.nizw.nl
www.ouderenhulp.nl
www.scp.nl
www.smo.nl
www.thuiszorg.nl
www.vandale.nl
www.vilans.nl
www.wikipedia.nl
www.zoetermeer.nl

Laatst geraadpleegd (allen 2007)

Januari
Mei
Mei
Juni
April
April
Juni
Mei
Mei
Mei
Mei
Juni
Juni
April
Mei
April

Samen sterker!

Martine Gillissen.